

บทที่ 3

โครงการอาชีพอิสระในโรงเรียนการศึกษา

ตอนที่ 1 ความเป็้มาของโครงการอาชีพอิสระ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) รัฐได้กำหนดนโยบายแนวทางและแผนปฏิบัติให้หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนร่วมกันส่งเสริมการจ้างงานตนเอง หรือการประกอบอาชีพส่วนตัว เพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน ปัญหาคนล้นงานและการทำงานที่ต่ำกว่าระดับความสามารถ ซึ่งมีกบปัญหาความไม่สอดคล้องของแรงงานกับความต้องการตลาด ดังนั้นคณะทำงานวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการจ้างงาน จึงตั้งคณะทำงานวางแผนและส่งเสริมการประกอบอาชีพส่วนตัวขึ้น เพื่อกำหนดนโยบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาทางศึกษาวิจัยและแหล่งสนับสนุน แผนงานที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับนโยบายการประกอบอาชีพส่วนตัวคือแผนพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรม ได้แก่

1. **แผนพัฒนาระบบการผลิตการตลาดและการสร้างงาน** โดยสนับสนุนการประกอบอาชีพนอกการเกษตรในชนบทและตัวเมืองใกล้ ๆ ให้สามารถรับช่วง ทำงานแบบไปเช้า-เย็นกลับได้ควบคู่กับการส่งเสริมอุตสาหกรรมในต่างจังหวัด ทั้งเป็นการชั่วคราวและถาวร รวมทั้งการปรับปรุงขั้นตอน กฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่น การลดหย่อนภาษีให้กับผู้ประกอบการส่วนตัวให้ยังคงจ้างงานตนเอง สร้างงานให้กับผู้อื่น และผู้ที่กำลังมีความคิดจะทำงานโดยการจ้างงานตนเองต่อไป

2. **แผนบริหารและพัฒนาแรงงาน** เน้นการศึกษาและอบรมวิชาชีพให้สามารถปฏิบัติงานได้จริง ตามที่ตลาดแรงงานและระบบเศรษฐกิจต้องการ รวมทั้งขอความร่วมมือสถาบันการเงินสนับสนุนด้านเงินทุน รมรงค์ทุกฝ่ายให้เห็นความสำคัญ และความจำเป็นของการประกอบอาชีพส่วนตัว ปรับปรุงตัวบทกฎหมาย วางมาตรการรองรับแรงงานที่จะกลับจาก

ต่างประเทศ ส่งเสริมระบบรับช่วงงานกระจายทั่วประเทศเพื่อเอื้อต่อการประกอบอาชีพส่วนตัว

3. **แผนการศึกษาและฝึกอบรม** โดยมีมาตรการสนับสนุนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้น ส่งเสริมการฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมแบบครบวงจร โดยรวมทั้งการจัดการการตลาด การเงินและการบัญชี เน้นความร่วมมือ การประสานงานเพื่อการดำเนินงานที่เป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การรวมกลุ่ม การประกอบธุรกิจขนาดเล็กและการประกอบอาชีพส่วนตัว (เขาวลัทธิ ราชแพทยาคม, 2530)

ความเป็นมาของโครงการอาชีพอิสระระดับกรม

สำหรับที่มาของโครงการประกอบอาชีพอิสระเพื่อหารายได้ระหว่างเรียนของกรมสามัญศึกษานั้น สืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาการศึกษาชาติปี 2530 ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 มีวิชาพื้นฐานอาชีพและวิชาชีพต่าง ๆ ให้นักเรียนเลือกเรียนตามแผน เมื่อประเมินผลการจัดการศึกษาวิชาชีฟที่ผ่านมาตามแผนการศึกษาชาติระยะที่ 4 (2520-2524) และระยะที่ 5 (2525-2529) พบปัญหาคล้ายกันคือจัดการศึกษาวิชาชีฟไม่บรรลุวัตถุประสงค์เพราะงบประมาณจำกัด ขาดแคลนวัสดุครุภัณฑ์และครูวิชาชีฟ อีกทั้งการนิเทศ การแนะแนวและการฝึกงานทำได้ไม่เต็มที่ สถานประกอบการไม่ให้ความร่วมมือ การผลิตครูไม่สอดคล้องกับหลักสูตร อย่างไรก็ตามการพัฒนาการศึกษาวิชาชีฟก็ได้มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างมุ่งมั่นต่อเนื่องในแผนพัฒนาการศึกษาชาติระยะที่ 6 (2530-2533) มุ่งให้ผู้จบการศึกษามีความรู้ทักษะ คุณธรรมไปประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระ กรมสามัญศึกษากำหนดทิศทางวางแผนจัดการศึกษาตามจุดเน้นการปฏิบัติส่งเสริมวิชาชีฟ 2 ระยะ

ระยะที่ 1 (2531-2532) ข้อ 2. เน้นให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียนตามสภาพเวลาและกำลังความสามารถ

ระยะที่ 2 (2533-2534) ข้อ 4. เน้นให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการของการประกอบอาชีพ และสามารถประกอบอาชีพได้ มีรายได้ระหว่างเรียน ตามสภาพเวลา กำลังและความสามารถโดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์ การรวมกลุ่มหรือการจัดบริษัทจำลอง เพื่อการประกอบ

อาชีพอิสระตามความเหมาะสม (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา "คู่มือการดำเนินงาน โรงเรียนตัวอย่างการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาอาชีพ")

ในระยะเริ่มของการดำเนินโครงการประกอบอาชีพอิสระเพื่อหารายได้ระหว่างเรียน (2531-2532) เป็นการหาแนวทาง มีโรงเรียนมัธยมศึกษาเข้าโครงการจำนวน 20 โรงเรียนทั่วประเทศ ขณะเดียวกันก็ประกาศเป็นนโยบายให้โรงเรียนอื่น ๆ ในสังกัดกรมสามัญศึกษาดำเนินโครงการตามศักยภาพที่โรงเรียนแต่ละแห่งมีอยู่แตกต่างกัน ความไม่ชัดเจนในนโยบายปฏิบัติ ส่งผลให้โรงเรียนต่าง ๆ ดำเนินโครงการหลากหลายรูปแบบแตกต่างกัน จากการสรุปผลการดำเนินงานตามนโยบายและจุดเน้นการปฏิบัติส่งเสริมวิชาชีพ ระยะที่ 1 (2531-2532) หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ได้ประสานงานกับสำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมจัดหาทุนให้โรงเรียนที่ประสบทุกข์ภัยภาคใต้ 119 โรงเรียน และโรงเรียนที่ถูกพายุเกย์ 17 โรงเรียน โรงเรียนละ 70,000 บาท ดำเนินการบูรณะฟื้นฟูโรงเรียน ขณะเดียวกันก็นำโครงการประกอบอาชีพอิสระเข้าไปส่งเสริมติดตามแก้ปัญหาประเมินผล หาข้อสรุปแนวทาง เกณฑ์ปฏิบัติดำเนินโครงการได้ในระดับหนึ่ง เพื่อขยายผลแนวปฏิบัติแก่โรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป และเพื่อเป็นการลดข้อจำกัดของโรงเรียนต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ กรมได้จัดงบประมาณไว้ที่กลุ่มโรงเรียนในสวนกลาง และที่สามัญศึกษาจังหวัดทุกจังหวัด ๆ ละ 100,000 บาท เพื่อเป็นทุนดำเนินโครงการโดยให้อำนาจสามัญศึกษาจังหวัดพิจารณาสนับสนุนโรงเรียนกู้ยืมเงินตามความจำเป็น การจัดสรรเงินสนับสนุนโครงการ กรมได้พยายามดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2534) กรมสามัญศึกษาร่วมกับสำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี ใช้เงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณกว่า 58 ล้านบาท ขยายการสนับสนุนไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีทั้งโรงเรียนที่ขาดแคลน โรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร โรงเรียนในเขตชายแดน โรงเรียนในเมืองและโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความสนใจ รวมทั้งสิ้นประมาณ 842 โรงเรียน ในปี 2535 ตั้งงบประมาณไว้ 47 ล้านบาท ขยายโครงการไปโรงเรียนต่าง ๆ อีก 600 โรงเรียน และคาดการณ์ว่าในปี 2536 จะสามารถขยายโครงการนี้ออกไปครบทุกโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

ในปี 2533 กรมวางแผนประสานโครงการอาชีพอิสระกับโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษา (ค.อมต.สศ.) ใช้ชื่อโครงการว่า "โครงการประกอบอาชีพอิสระในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน" นอกจากกรมจะจัดสรรเงินไว้ที่โรงเรียนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนให้นักเรียนกู้ยืมดำเนินโครงการโรงเรียนละ 70,000 บาทแล้ว โรงเรียนยังสามารถเปิดสอนวิชาชีพท้องถิ่นได้ไม่เกิน 6 รายวิชา/ภาคเรียน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูวิชาชีวะและสามารถเบิกค่าตอบแทนวิทยากรท้องถิ่นได้คาบละ 55 บาท/คน และสามารถของบวัสดุท้องถิ่นรายวิชาชีพที่เปิดสอน อย่างไรก็ตามก่อนที่กรมจะจัดสรรเงินสนับสนุนโรงเรียนในโครงการดังกล่าว กรมได้ทำเอกสารคู่มือการดำเนินโครงการอาชีพอิสระสำหรับผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และนักเรียน พร้อมกันนี้ได้จัดอบรมสัมมนา เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน ครูหัวหน้าโครงการ สามัญศึกษาจังหวัด ศึกษาในเทศก์และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้นำไปขยายผลการปฏิบัติ สนองนโยบายได้ตรงวัตถุประสงค์ มีระบบขั้นตอนและมีเอกสารหลักฐานชัดเจน โดยแบ่ง 360 โรงเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม จัดอบรมสัมมนาช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2534

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนกรณีศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้ประสานการจัดอบรมโรงเรียนที่เข้าโครงการเขตการศึกษา 5, 6, 7 จำนวน 81 โรงเรียน ระหว่างวันที่ 27-30 พฤษภาคม 2534 ที่จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับโรงเรียนในจังหวัดสระบุรีที่เข้าโครงการมี 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา โรงเรียนพระมงคลวิทยา โรงเรียนดอนดินวิทยา และโรงเรียนทรนัยกรวิทยา ผู้วิจัยเข้าทำการศึกษาวิจัยสองโรงเรียนแรกเป็นโรงเรียนกรณีศึกษา

สามารถวิเคราะห์การเตรียมการระดับกรมสรุปประเด็นดังนี้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเข้าร่วมประชุมสัมมนาผู้บริหาร ครูที่ปรึกษาและศึกษานิเทศก์ โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ "สอ." และเอกสารคู่มือการบริหารคู่มือแนวปฏิบัติครูที่ปรึกษาและคู่มือแนวปฏิบัติของนักเรียน ซึ่งคณะวิทยากรศึกษานิเทศก์กรมสามัญ

ศึกษาจัดทำและแจกแก่ผู้เข้ารับการอบรม ผู้วิจัยยังได้นำข้อมูลภาคสนามที่ศึกษานิเทศก์จังหวัด
ดำเนินการเกี่ยวข้องกับโรงเรียนกรณีศึกษาในเรื่องนี้มาวิเคราะห์ด้วย

กรมสามัญศึกษา วางเป้าหมายต้องการแก้ปัญหาคนส่วนใหญ่ออกจากระบบการศึกษา
แล้วมองไม่เห็นช่องทางทำกิน มุ่งทำงานในระบบทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีข้อจำกัดการรับคน
เข้าทำงาน อีกทั้งกรมสามัญศึกษาต้องการแก้ปัญหาการว่างงาน ผู้วิจัยจับประเด็นการให้ความรู้
การประกอบการของคณะวิทยากร จากการเข้าร่วมสัมมนา ได้ว่า ความรู้การประกอบการซึ่ง
เน้นในโครงการนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการเตรียมนักเรียนสู่การปรับตัวในอนาคต เพื่อรองรับการลง
ทุนของชาวต่างชาติ เช่น จีน ฮองกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น ฯลฯ คณะวิทยากรฯ กล่าวว่า "แผ่นดิน
ไทยเป็นทำเลทองของการลงทุน การจะเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC) เรายังไม่ได้
พัฒนาคนของเราในด้านนี้" และยังให้เหตุผลอีกว่า การประกอบอาชีพในอนาคต เราจะเปลี่ยน
บทบาทจากผู้ผลิตเป็นการต้องรู้จักการจัดการและการทำงานในโรงงาน เพื่อรองรับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

เมื่อพิจารณาอิทธิพลระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ครอบงำระบบเศรษฐกิจประเทศไทย
ขณะนั้นพบว่า ในระดับมหภาคเอกชนยังมุ่งลงทุนทางธุรกิจการผลิต การส่งออก เป็นการค้าที่มี
เครือข่ายขนาดใหญ่โยงใยไปทั่วโลก นโยบายการบริหารระดับรัฐบาลและเอกชน เอื้อต่อผู้ผลิต
รายย่อยและผู้ประกอบอาชีพอิสระน้อยมาก การที่คณะวิทยากร กล่าวถึงการส่งเสริมความรู้
เรื่องการประกอบการสู่การเตรียมคนในอนาคตอย่างมีเป้าหมายและรองรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ดังกล่าว ทำให้น่าสงสัยว่า การส่งเสริมอาชีพอิสระระดับกรมสู่
โรงเรียน กรมต้องการอุดหนุนน้อยแก้ปัญหาคนมองไม่เห็นช่องทางอาชีพหรือแก้ปัญหาการว่างงาน
ความรู้เรื่องการประกอบการที่ได้รับจะนำนักเรียนไปสู่การผลิตแรงงานในระบบหรือปล่อยให้
เป็นไปโดยธรรมชาติของงานอาชีพอิสระในเมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาค - ยังไม่
สามารถเอื้อต่อผู้ประกอบอาชีพอิสระเท่าที่ควร ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการศึกษามอง
เห็นแนวทางไม่ชัดเจน นอกจากนี้การศึกษายังไม่มีอิสระในการทำหน้าที่พัฒนาคุณภาพคน รัฐยัง
คงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเตรียมคนสู่อนาคตอย่างมีเป้าหมาย การส่งเสริมโครงการอาชีพ

อิสระ อาจเป็นความหวังที่เลื่อนกลางเป็นภาพลวงตา ถ้ากรมมุ่งหวังให้คนออกไปประกอบอาชีพอิสระ แต่ถ้ากรมมุ่งหวังให้เยาวชนนำประสบการณ์อาชีพและความรู้การประกอบการไปใช้ในการดำเนินชีวิต ทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ นับได้ว่าประสบการณ์อาชีพอิสระมีส่วนพัฒนาคุณภาพคนในระดับหนึ่ง เราจึงไม่อาจแน่ใจว่า การส่งเสริมโครงการอาชีพอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษา จะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพคนเพื่อการประกอบอาชีพอิสระในอนาคต

การเตรียมการสู่โรงเรียน

เมื่อพิจารณาการเตรียมการระหว่างกรมกับโรงเรียนพบว่า กรมสามัญศึกษาวางแผนและจัดให้โรงเรียน รับนโยบายแนวปฏิบัติโครงการอาชีพอิสระหลังจากโรงเรียนเปิดภาคเรียนที่ 1/2534 แล้ว จำเป็นที่โรงเรียนต้องนำนโยบายที่รับนี้แทรกเข้าในงานที่โรงเรียนได้วางแผนไว้แล้ว เพราะปกติโรงเรียนจะวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดตารางเรียน การให้บุคลากร นโยบายใหม่ที่จัดเข้าไปและถือว่าเป็นธรรมเนียมที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตนเอง นโยบายกรม จึงมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้รับนโยบายและต้องปฏิบัติ (โดยเฉพาะครูในโรงเรียน) ว่าเป็นงานที่เพิ่มขึ้นและเป็นภาระมากกว่าหน้าที่

การประสานนโยบายระดับกรมกับหน่วยงานอื่นในการสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาแก่ที่ปฏิบัติการพิจารณาโครงการอาชีพอิสระ กรมระบุให้นำนักการธนาคาร นักธุรกิจและวิทยากรภายนอกเข้ามาร่วมเป็นกรรมการพิจารณาโครงการ โรงเรียนที่เข้าร่วมประชุมสัมมนาฯ หยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาอภิปรายเนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่ ตระหนักในข้อจำกัดของตนว่าเป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก ตั้งอยู่เขตตำบลในชนบท การคมนาคมไม่สะดวก อยู่ไกลตัวอำเภอ ซึ่งเป็นที่ตั้งของธนาคารและแหล่งธุรกิจเอกชน การนำบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมพิจารณาโครงการคงเป็นไปได้ยาก ในทางปฏิบัติลำบากใจและหนักใจ ศึกษานิเทศก์กรมหาทางออกให้โรงเรียนเพื่อความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเสนอแนะว่า ถ้าไม่สะดวกให้โรงเรียนขอความร่วมมือกับธนาคารของรัฐ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับเกษตรกรทั่วไป และถ้าบุคคลภายนอกมา

ร่วมประชุมพิจารณาโครงการไม่ได้เสนอให้โรงเรียนพิจารณาในระดับหนึ่งก่อน แล้วนำไปให้บุคคลภายนอกพิจารณาภายหลัง

ผู้วิจัยนำประเด็นที่กล่าวนี้มาตั้งข้อสงสัยขอเสนอแนะการแก้ปัญหาของกรมในการลดข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไม่สามารถนำเอกชนเข้าร่วมพิจารณาโครงการได้ว่า กรมเสนอให้โรงเรียนพิจารณาในระดับหนึ่งก่อน แล้วนำไปให้บุคคลภายนอกพิจารณาภายหลัง การพิจารณาโครงการคนละครั้งบรรยากาการประชุมเพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นมุมมองของคนต่างอาชีพต่างสาขา การอภิปรายการพิจารณาโครงการร่วมกันในระดับหนึ่งไม่เกิดขึ้น วิธีพิจารณาโครงการคนละครั้งเป็นการแบ่งงานกันทำเพื่อความสมบูรณ์ของเอกสารหลักฐาน หรือ การทำงานร่วมกัน และถ้ามีข้อคิดเห็น ข้อเสนอบางอย่างที่ขัดแย้งกันหรือเกิดข้อสงสัยจากการพิจารณาโครงการคนละครั้ง และต้องขอมติความคิดเห็นจะดำเนินการอย่างไร นอกจากนี้กรมเสนอให้ขอความร่วมมือจากธนาคาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารของรัฐ ซึ่งกรมมั่นใจว่ามีความเป็นไปได้ที่จะให้ความร่วมมือโรงเรียนในการทำโครงการนี้ ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยว่า การขอให้ธนาคารของรัฐมาร่วมเป็นกรรมการพิจารณาโครงการ เป็นการนำคนนอก หรือนำเอกชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม เพราะถ้านำเอกชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมตามหลักการของโครงการแล้ว ย่อมหมายถึงการนำบุคคลในหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ตรงนี้สะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมโครงการอาชีพอิสระยังไม่กว้างขวางครอบคลุมในการส่งเสริมเอกชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม โครงการอาชีพอิสระดำเนินการตั้งแต่ปี 2531 ถึงปัจจุบัน ยังคงเป็นการส่งเสริมประสานงานเฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น การประสานงานส่งเสริมกิจกรรมกับธนาคารเอกชนยังไม่ชัดเจน เพราะศึกษานิเทศก์กรมกล่าวว่า "ถ้าโรงเรียนทำโครงการอาชีพอิสระให้เห็นผลระดับโรงเรียนแล้ว ต่อไปธนาคารจะให้กู้เงิน ต้องรอระยะหนึ่งก่อน ขณะนี้กรมทบทวนธนาคารเอกชนวางแผนจะกันเงินสวัสดิการมาสนับสนุน"

ความพยายามทางงบประมาณมาสนับสนุนการดำเนินโครงการประกอบอาชีพอิสระแม้กรมจะดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2531 - ปัจจุบัน โดยร่วมกับสำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรีในการใช้เงินงบประมาณ เงินนอกงบประมาณที่ได้จากเงินบริจาคและเงิน

การกุศล กรมใช้หลักความเสมอภาคกระจายการจัดสรรงบประมาณแก่โรงเรียนทั่วทุกภาค
ทุกจังหวัด และโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายแต่ละจุด จะได้รับเงินสนับสนุนเท่า ๆ กัน

แสดงให้เห็นว่า กรมสามัญศึกษาขาดการสำรวจความจำเป็นพื้นฐานในข้อจำกัดและ
ความแตกต่างของโรงเรียน บนปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกัน ในรายละเอียดนั้นแต่ละโรงเรียนมี
ความเดือดร้อนจำเป็นมาก-น้อยแตกต่างกัน การที่กรมยึดหลักความเสมอภาค ในการจัดสรร
งบประมาณทำให้เข้าใจในระดับหนึ่งว่า กรมมีเป้าหมายสนับสนุนโรงเรียนทุกระดับส่งเสริม
โครงการประกอบอาชีพอิสระ และปี 2536 กรมคาดหวังว่า โรงเรียนกรมสามัญทุกโรงเรียน
สามารถดำเนินโครงการนี้ได้ครบ ดังนั้นการสนับสนุนโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของกรมที่ผ่านมา
จึงมีทุกระดับตั้งแต่โรงเรียนส่วนกลาง โรงเรียนส่วนภูมิภาค โรงเรียนชายแดน โรงเรียน
มัธยมศึกษาขนาดใหญ่ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ฯลฯ

ความตื่นตัวของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในการสนับสนุนการศึกษาอาชีพเมื่อ
พิจารณาจากโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเข้าโครงการอาชีพอิสระปี 2534 การที่กรมจัดประชุม
ย้ำเน้นโรงเรียนบริหารเงิน 70,000 บาท ให้ถูกต้องตามระเบียบ และวัตถุประสงค์โดยต้อง
ทำเอกสารหลักฐานชัดเจน เงินนี้มีส่วนสร้างความหนักใจให้กับโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียน
ทำให้เกิดการตั้งประเด็นซักถามในที่ประชุมสัมมนาฯ ว่า "เงินที่จัดสรรมาให้ ถ้าไม่ใช้จะผิด
หรือไม่" ประเด็นถามนี้สะท้อนให้เห็นว่า

1. โรงเรียนยังปรับตัวไม่ทันต่อการสนับสนุนการศึกษาอาชีพ ผู้บริหารบางโรงเรียน
ต้องทำใจ บางโรงเรียนเพิ่งเริ่มเข้าใจบทบาทหน้าที่โรงเรียนในการจัดการศึกษา ซึ่งแต่เดิม
โรงเรียนกรมสามัญศึกษาเน้นแต่ความรู้วิชาสามัญเท่านั้น การขยายผลโครงการศึกษาอาชีพ
ระดับโรงเรียนทำให้เราไม่อาจมั่นใจว่าโรงเรียนจะสามารถปรับบทบาทหน้าที่ตนได้ทันที
โรงเรียนอาจประยุกต์อาชีพอิสระเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ต้องทำหน้าที่สนองนโยบายราชการ
หรืออาจเริ่มต้นสร้างความรู้ความเข้าใจระดับครูและปรับบทบาทโรงเรียนสู่การบูรณาการนำ
วิชาการมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมอาชีพอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายโรงเรียน
การวางแผนและวิธีการของผู้บริหารในการสร้างความเข้าใจกับครู นำทรัพยากรทั้งในและนอก

โรงเรียนมาใช้ในการจัดการศึกษา

2. โรงเรียนยังไม่มั่นใจกับการนำนโยบายแนวปฏิบัติส่งเสริมโครงการอาชีพอิสระและความรู้การประกอบการไปใช้ว่าจะสามารถเตรียมการนักเรียนมีความชัดเจนพอที่จะกู้เงินส่วนนี้มาดำเนินการ ถ้านักเรียนดำเนินโครงการบนศักยภาพที่มีโดยไม่ต้องกู้เงินมาใช้จะเป็นอย่างไร? ผู้วิจัยเข้าใจว่าเป็นคำถามที่โรงเรียนต้องการถามเพื่อทางเลือก

3. การส่งเสริมโครงการอาชีพอิสระที่ผ่านมา เงิน 100,000 บาท ที่กรมมอบไว้แก่สภามัญศึกษาจังหวัดพิจารณาให้โรงเรียนกู้ยืมตามความจำเป็นตามลำดับนั้น เมื่อพิจารณาความต้องการกู้เงินดังกล่าวของโรงเรียนจังหวัดสระบุรีพบว่า โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา เป็นโรงเรียนเดียวที่เสนอโครงการต้องการกู้เงิน จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ที่โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา พบว่า สาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความต้องการกู้เงินสนับสนุนกิจกรรมอาชีพนั้นเกิดจากผู้บริหารเป็นสำคัญ ทำหน้าที่กระตุ้นครูเขียนโครงการ จัดหากลุ่มนักเรียนประสานงานเพื่อสนองนโยบายสนับสนุนการศึกษาอาชีพให้นักเรียนมีรายได้ มีการลงทุนเกิดกิจกรรมอาชีพเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยวิเคราะห์การติดตามผลการดำเนินโครงการแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ หน่วยงานระดับกรมและหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด สรุปได้ว่า

1. หน่วยงานระดับกรม ในระหว่างการประชุมสัมมนาขึ้น ผู้บริหารเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องติดตามงานโครงการที่คล้าย ๆ กัน ได้ประสานงานการติดตามในระดับหนึ่งก่อน เพื่อการทำงานจะได้ไม่ซ้ำซ้อน ศึกษานิเทศก์กรมให้คำตอบว่า แต่ละงานจะมีแบบให้โรงเรียนรายงานผลการดำเนินงานไปยังแต่ละหน่วยงาน เพื่อเป็นเอกสารหลักฐาน ซึ่งแบบการรายงานโครงการอาชีพอิสระนี้ กรมได้แนบมาพร้อมในเอกสารคู่มือแนวปฏิบัติโครงการแล้ว โรงเรียนมีหน้าที่รายงานการดำเนินงานภาคเรียนละ 1 ครั้ง ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ และสิงหาคมของทุกปี

หลังจากการประชุมสัมมนา 2 เดือน ผู้วิจัยพบว่ากรมใช้วิธีการกระตุ้นติดตามโดยส่งหนังสือราชการด่วนเร่งให้โรงเรียนรีบจัดดำเนินการถ้ายังไม่ได้เริ่มดำเนินการ เพราะจะต้องรายงานกรม เป็นข้อมูลเพื่อรวบรวมสนับสนุนในภาพรวมต่อไป การติดตามและสนับสนุนงานทางราชการ

ตรงนี้ แสดงให้เห็นถึงการทำงานที่เป็นเอกเทศและซ้ำซ้อนของหน่วยงานราชการ โรงเรียน ในฐานะผู้รับคำสั่งสนองนโยบายในการปฏิบัติและรายงานผล บางครั้งจึงเกิดความขัดแย้งในการทำงานซ้ำซ้อน

2. หน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด ได้วางแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ในการนิเทศติดตามงานโครงการนี้ 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ติดตามโรงเรียนในจังหวัดสระบุรีที่เข้าโครงการอาชีวะอิสระ 4 โรงเรียน เพื่อดูว่าแต่ละโรงเรียนมีโครงการอะไรบ้าง ระยะที่ 2 ทั้งระยะให้โรงเรียนดำเนินโครงการเพื่อดูว่ามีรายได้เป็นอย่างไร

การที่ศึกษานิเทศก์วางแผนการนิเทศงานจากการให้คำสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตได้ว่า การนิเทศงาน 1-2 ครั้ง/ภาคเรียน เป็นการทำงานตามบทบาทหน้าที่ในการติดตามและรายงานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ เราไม่อาจหวังให้ศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่ช่วยเหลือประสานงาน แก้ปัญหา ลดข้อจำกัดของโรงเรียนเพื่อเพิ่ม/เสริมความคล่องตัว การทำงานให้การดำเนินงานบนข้อจำกัดของโรงเรียนได้ก้าวขึ้นมาในระดับหนึ่ง

ความเป็นมาของโครงการอาชีวะอิสระในโรงเรียนกรณีศึกษา

สืบเนื่องจากโรงเรียนกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา รับนโยบายจุดเน้นกรมสามัญศึกษา และปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมวิชาชีพ 2 ระยะดังกล่าวมาแล้ว โรงเรียนกรณีศึกษาดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนบนศักยภาพที่โรงเรียนมีอยู่ก่อนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนในโครงการประกอบอาชีวะอิสระ ซึ่งรับหลักการ นโยบายแนวปฏิบัติและเงิน 70,000 บาทจากกรมบริหารโครงการ สามารถอธิบายความเป็นมา การดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาแต่ละโรงเรียนโดยสรุปดังนี้

โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา

โรงเรียนพยายามนำทรัพยากรในชุมชนและชุมชนภายนอก เข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา มีเป้าหมายต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์วิชาการความรู้ด้านวิชาชีพในชุมชน ปีการศึกษา 2533 โรงเรียนดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนในโรงเรียน โดยต้องการให้เห็นผลการปฏิบัติกิจกรรมเป็นรูปธรรม แบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหินอ่อน กลุ่มอาหาร และกลุ่มเกษตร โรงเรียนกู้เงินที่กรมจัดสรรไว้ที่สามัญศึกษาจังหวัด เป็นทุนดำเนินโครงการปีการศึกษา 2533, 2534 โรงเรียนรับสมัครนักเรียนม.1 ปีการศึกษา 2533 เข้าโครงการหารายได้ระหว่างเรียนเพียงรุ่นเดียว และวางแผนดำเนินการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน มีนักเรียนโครงการหารายได้ระหว่างเรียน 65 คน โรงเรียนตั้งเป้าหมายในการจัดการศึกษาอาชีพ 3 ประการคือ

1. สร้างคุณลักษณะพื้นฐานด้านความซื่อสัตย์ ความอดทน ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ฯลฯ
2. ให้นักเรียนมีประสบการณ์อาชีพ เห็นวงการอาชีพและได้รับการส่งเสริมอาชีพแบบครบวงจร สามารถบูรณาการวิชาการมาส่งเสริมอาชีพได้ตั้งแต่การผลิต การดูแล การจำหน่าย และการตลาด
3. มีรายได้ระหว่างเรียน

ปีการศึกษา 2533 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนกลุ่มหารายได้มีความรับผิดชอบตนเองทั้งด้านการเรียนและการปฏิบัติวิชาชีพควบคู่กัน ไปด้วยได้การดูแลของครูที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ทุก ๆ วันนักเรียนกลุ่มหารายได้จะเข้ากลุ่มปฏิบัติกิจกรรมอาชีพภาคเช้า ส่วนภาคบ่ายนักเรียนมีหน้าที่ปกครองประจำวิชาตามตารางเรียนเพื่อรับผิดชอบการเรียนด้วยตนเอง และคำแนะนำจากครู นักเรียนเหล่านี้ไม่มีห้องเรียน ไม่ต้องเข้าชั้นเรียน แต่ต้องรับผิดชอบทำแบบฝึกหัด แบบประเมินผล ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากชุดการเรียนและห้องสมุดเป็นหลัก

ปีการศึกษา 2534 นักเรียนกลุ่มหารายได้ส่วนหนึ่งขอเข้าเรียนในระบบชั้นเรียนปกติ เนื่องจาก นักเรียนคิดว่าผลการเรียนสู้เพื่อนไม่ได้ เพราะ การเรียนด้วยตนเองไม่มีครูสอน ให้คำแนะนำดูแลใกล้ชิด แต่ครูประจำวิชาสอบเก็บคะแนนให้ข้อสอบและเกณฑ์การวัดผลเดียวกัน อีกทั้งประสบการณ์อาชีพที่ได้รับไม่ตรงกับความต้องการและความสนใจของนักเรียน ดังนั้นปีการศึกษา 2534 ฝ่ายวิชาการจึงปรับตารางเรียนสนองความต้องการนักเรียนกลุ่มหารายได้และครู ประจำวิชาที่ต้องการให้เพิ่มคาบวิชาการ และเข้าสอนในชั้นเรียนควบคู่กับการใช้ชุดการเรียน ด้วยตนเอง สภาพการดำเนินกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนแต่ละกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1. **กลุ่มหินอ่อน** ลักษณะกิจการเป็นการรับงานชิ้นเล็ก ๆ ตามลูกค้าสั่งมาจัดทำเป็น ของชำร่วย ของฝาก ของขวัญ ได้แก่ ที่ทับกระดาษ ที่เสียบปากกา ที่กั้นหนังสือ ป้ายชื่อต่าง ๆ กิจการได้ลูกค้าและตลาดงานหินอ่อนจากครูในโรงเรียนและแวดวง ได้แก่ ญาติครู เพื่อนของครู คณะครูที่มาเยี่ยมดูงานโรงเรียนในฐานะเป็นแม่แบบโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการ ศึกษา และบางครั้งผู้บริหารรับชิ้นงานง่าย ๆ จากโรงงานหินอ่อนมาให้ทำ

การดำเนินกิจกรรม ปีการศึกษา 2533 อาจารย์ใหญ่ยิ้มเครื่องมือ เครื่องจักรจาก โรงงานหินอ่อนมาให้ให้นักเรียนฝึกงาน 2 ชุด อาจารย์ใหญ่ยิ้มเครื่องมือมาได้ เนื่องจากมีหุ้นส่วน ในโรงงานหินอ่อน และมีญาติเป็นหัวหน้างานในโรงงานหินอ่อนที่อำเภอท่าพระลาน อาจารย์ใหญ่ ส่งครูศิลปะไปศึกษาดูงาน และฝึกงานก่อนมารับผิดชอบดูแลนักเรียน ครูศิลปะศึกษาเป็นผู้สอนวิชา ชีพวิชาเลือกวิชาหินอ่อน 1 และหินอ่อน 2 เครื่องมือเครื่องจักรมีไม่พอให้นักเรียนฝึกงาน ลักษณะงานต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการขัดเรียบด้วยมือ ส่วนงานตัด งานเจียรเป็นงานใช้ เครื่องจักรอันตราย ดังนั้นครูจึงเลือกฝึกนักเรียนบางคนประจำเครื่องจักร และเลือกฝึกความ ชำนาญนักเรียนคนละด้าน ส่วนหนึ่งครูต้องการให้งานเสร็จตรงเวลาให้ชิ้นงานออกมาแล้ว คุณภาพดี ลักษณะสวยงามน่าใช้ในภาพรวม การที่กิจการไม่สามารถรับชิ้นงานใหญ่มาทำได้ เนื่องจากวัสดุฝึกเป็นปลิกหินเหลือใช้จากโรงงาน อีกทั้งฝีมือนักเรียนอยู่ระหว่างฝึกหาความ ชำนาญ จึงเป็นการเริ่มจากงานชิ้นเล็ก ๆ ไปก่อน การประดิษฐ์ตัวอักษร เขียนป้ายชื่อลงบนแผ่น หินอ่อน ครูศิลปะจะทำเองทั้งหมด นักเรียนจึงไม่ได้ฝึกหาประสบการณ์งานด้านนี้เลย ปีการศึกษา 2534 ครูที่ปรึกษากลุ่มหินอ่อนย้ายไปดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนอื่น ครูศิลปะที่ย้ายมาใหม่ได้รับ

มอบหมายให้รับผิดชอบดูแลนักเรียนกลุ่มหินอ่อนดำเนินการต่อไป เนื่องจากครุย้ายมาใหม่อยู่ระหว่างการปรับตัว ศึกษาระบบงาน กิจการอยู่ระหว่างรอเงินกู้เพื่อลงทุนซื้อเครื่องจักรเป็นของกิจการเอง ครูศิลปะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยฝึกนักเรียนประดิษฐ์ตัวอักษรลงแผ่นกระดาษ แผ่นหินอ่อนและปรากฏว่าโรงเรียนได้เครื่องจักรมาติดตั้งก่อนเปิดภาคเรียน 1 เดือน ดังนั้นนักเรียนกลุ่มหินอ่อนจึงใช้เวลาเกือบตลอดภาคเรียนฝึกหัดประดิษฐ์อักษร ถ้ามองในแง่ความสามารถการประดิษฐ์อักษรบนชิ้นงาน นักเรียนยังต้องอาศัยคำแนะนำและทักษะความชำนาญกว่านี้ เนื่องจากครูที่ปรึกษาไม่มีเวลาดูแลใกล้ชิด งานยังขาดความปราณีต และความสวยงาม อีกทั้งครุศิลปะคนใหม่ต้องใช้เวลาศึกษา ทำความเข้าใจลักษณะงาน ทำความคุ้นเคยกับเครื่องจักรใหม่ และฝึกงาน ครูจึงยังไม่สั่งตัดงานนี้เท่าที่ควรในระยะเริ่มต้น อย่างไรก็ตามกิจการก็มีลูกค้าสั่งงานเข้ามาเรื่อย ๆ ผู้วิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มหินอ่อนไม่กระตือรือร้นใส่ใจในงานนี้มากนัก นักเรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาคาบหารายได้ทำแบบฝึกหัดชุดการเรียนด้วยตนเอง บ้างก็นั่งเล่นอยู่ในบริเวณสถานที่ดำเนินกิจการ แม้เครื่องจักรมีเพียงชุดเดียว แต่สมาชิกในกลุ่มก็ทำงานไม่ทัน โดยเฉพาะงานที่ค้างรอนักเรียนส่วนใหญ่เป็นงานขัดเรียบ ซึ่งลักษณะงานจำเจ ซ้ำซาก ต้องอาศัยเวลาและความอดทน ดังได้กล่าวมาแล้ว

2. **กลุ่มอาหาร** ลักษณะกิจกรรม มุ่งให้นักเรียนหารายได้ด้วยการเตรียมอาหาร กึ่งสำเร็จรูป ผลไม้ตามฤดูกาลบรรจุถุงขาย และขนมขึ้นสำเร็จรูปต่าง ๆ

การดำเนินกิจกรรม กลุ่มอาหารเป็นกลุ่มที่มีปัญหาการดำเนินกิจกรรมมากที่สุด ในกลุ่มหารายได้ 3 กลุ่ม สาเหตุหนึ่งเนื่องจาก ครูที่ปรึกษาเป็นศิษย์เก่าของอาจารย์ใหญ่ ได้รับเงินเดือนต่ำกว่าวุฒิทางการศึกษาในตำแหน่งนักการ ซึ่งเป็นลูกจ้างประจำ (ครูที่ปรึกษาสำเร็จการศึกษาวุฒิปริญญาตรีชั้นสูงสาขาเกษตรกรรม ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูลพบุรี) แต่บทบาทสถานภาพเป็นครูสอนคหกรรม และได้รับมอบหมายเป็นครูที่ปรึกษากลุ่มอาหาร ภูมิหลังตำแหน่งหน้าที่อัตราเงินเดือน ภาระส่วนตัวด้านการศึกษาต่อและหน้าที่พิเศษงานไปรษณีย์ชุมชน มีส่วนทำให้ครูไม่สามารถจัดการ จัดประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้ความสามารถแก่นักเรียนได้เต็มที่ การเป็นครูที่ปรึกษากลุ่มอาหารปีการศึกษา 2533 ครูที่ปรึกษาเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมมีข้อจำกัดหลายอย่าง นักเรียนชั้นม. 1 อายุยังน้อย นักเรียน

ต้องทำอาหารให้เสร็จทันขายก่อนเวลานักเที่ยง กิจกรรมต้องหารายได้ทุกวัน การคมนาคมไม่สะดวกของที่ซื้อบางอย่างต้องเก็บได้เพื่อขายวันอื่น ครูที่ปรึกษาจึงเป็นผู้วางแผนการขายและซื้อสินค้าจากตลาด ด้วยข้อจำกัดของตลาดในโรงเรียน และอำนาจซื้อของลูกค้ามีจำกัด แต่ละครึ่งครูที่ปรึกษาจัดรายการอาหารตามแผน 2-3 อย่าง อาหารแต่ละอย่างทำไม่มาก ครูให้นักเรียนช่วยกันทำ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไม่ชัดเจน ทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่าย เกียจงานกันทำทะเลาะกันในกลุ่ม และไม่กระตือรือร้นทำกิจกรรมเท่าที่ควร ครูที่ปรึกษาแก้ปัญหาโดยอบรมนักเรียนและให้กำลังใจ บางครั้งครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ช่วยกระตุ้นอบรมและให้กำลังใจนักเรียน แต่กิจกรรมก็ไม่ก้าวหน้าขึ้น วิทยากรชาวบ้านซึ่งมาช่วยสอนวิชาชีพเกษตรบางครั้งมีโอกาสนำการทำอาหารแก่นักเรียนกลุ่มอาหาร เช่น กำหนดรายการอาหารออกค่าใช้จ่าย เตรียมวัตถุดิบและเครื่องปรุงต่าง ๆ นักเรียนเมื่อชมการสาธิตแล้ว กิจกรรมไม่เคยทำขายเอง เพราะอาหารบางอย่างวิธีการทำยุ่งยากซับซ้อน และลูกค้าไม่นิยมซื้อรับประทาน นักเรียนกลุ่มอาหารส่วนใหญ่เบื่อหน่ายกับสภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้น จำเจ ซ้ำซาก และไม่ได้รับความรู้การทำอาหารนอกจากประสบการณ์ขายของปีศึกษา 2534 นักเรียนส่วนหนึ่ง ขอเข้าเรียนในระบบชั้นเรียนปกติ นักเรียนที่สมัครใจอยู่กลุ่มอาหารต่อไปให้เหตุผลว่า สงสารครูที่ปรึกษา และเพื่อนที่เหลือช่วยงานกันดี ทุกคนรู้งานรู้หน้าที่ไม่เกียจงานกัน ไม่ทะเลาะกัน การดำเนินกิจกรรมภาคเรียนที่ 1/2534 ครูที่ปรึกษาเห็นว่านักเรียนอยู่ชั้น ม.2 มีประสบการณ์ทำกิจกรรมมา 1 ปีแล้ว จึงมอบหน้าที่การจัดดำเนินการทั้งหมดให้นักเรียนรับผิดชอบกันเอง กำหนดให้นักเรียนวางแผนการขายล่วงหน้า 1 สัปดาห์ เพื่อเบิกเงินและแบ่งงานกันสำหรับหน้าที่ซื้อ หน้าที่ทำบัญชีและสรุปผลกำไร-ขาดทุนทุกสัปดาห์ ครูที่ปรึกษาทำหน้าที่ติดตาม ให้คำแนะนำการซื้อสินค้า ตรวจสอบบัญชีนักเรียนดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่องเพราะนักเรียนไม่มีเวลาและการคมนาคมไม่สะดวก บางครั้งครูที่ปรึกษาเข้าเสริมการซื้อระหว่างสัปดาห์ บางครั้งนักเรียนฝากครูที่มีรถส่วนตัวช่วยซื้อของ บางครั้งนักเรียนฝากแม่ค้าในหมู่บ้านซื้อของแต่ก็พบปัญหาว่า โรงเรียนไม่ทันเพราะต้องมารถโดยสารประจำ ระยะเวลาหลังนักเรียนที่ขับรถจักรยานยนต์ได้ รับหน้าที่ซื้อของจากตลาดบ้างจากร้านค้าในหมู่บ้านบ้าง ฯลฯ โดยกิจการจ่ายค่าน้ำมันรถให้ การใช้เวลาคาบหารายได้แต่ละวันนักเรียนทำกิจกรรมเองทั้งหมด นักเรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งเตรียมและจัดอาหารขาย ลักษณะกิจกรรมคล้ายกับครูที่ปรึกษาเคยทำเป็นแบบอย่างไว้ให้ และใช้เวลาที่เหลือศึกษาชุดการเรียน

ด้วยตนเอง ทำการบ้าน บ้างก็ติดต่อกิจธุระกับครูประจำวิชา บางครั้งก็เตรียมงานกิจกรรม ทำการฝีมือ ครูทั่วไปมีความเห็นตรงกันว่า สถานกิจการไม่ก้าวหน้า นักเรียนดำเนินการไม่ต่อเนื่อง ไม่กระตือรือร้น คล้ายกับเป็นการทำกิจกรรมตามหน้าที่ นักเรียนกลุ่มหารายได้ขายของ ได้กำไรโดยเฉลี่ยวันละ 10 บาท และบางครั้งกิจการขาดทุน

3. กลุ่มเกษตร กิจกรรมเด่น 2 กิจกรรม คือ การเลี้ยงปลาจุกรัสเซีย และการขยายพันธุ์พืช

กิจกรรมการเลี้ยงปลาจุก เกิดจากผู้บริหารไปดูงานการเลี้ยงปลาจุกที่จังหวัดฉะเชิงเทราต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์วิชาการเพาะเลี้ยงปลาจุกแบบครบวงจรในชุมชน และโดยส่วนตัวผู้บริหารชอบรับประทานปลาจุก การวางแผนดำเนินโครงการ ปี 2533 โรงเรียนได้รับบริจาคบ่อกระเบื้องโค้งจากโรงงานในเครือปูนซีเมนต์ 2 บ่อ และปี 2534 ได้รับบริจาคเพิ่มอีก 1 บ่อ โรงเรียนอาศัยสิทธินักเรียนโครงการหารายได้กู้เงินจากสามัญศึกษาจังหวัด ต่อเนื่องกันในปี 2533 และปี 2534 เงินทุนนี้ส่วนหนึ่งโครงการเลี้ยงปลาจุกใช้ซื้อพันธุ์ปลาจากเอกชนในราคาเพื่อการศึกษา อาหารปลา และอุปกรณ์เครื่องใช้ ครูที่ปรึกษา นักเรียนและภารโรงช่วยกันเลี้ยงปลาเพื่อศึกษาลักษณะนิสัยและธรรมชาติของปลา แต่ละช่วงอายุ แต่ละฤดูกาล ครูที่ปรึกษามอบความรับผิดชอบนักเรียนให้แบ่งหน้าที่กันดูแล ส่วนภารโรงช่วยดูแลเสริมระหว่างนักเรียนเข้าเรียน และหลังเลิกเรียน เมื่อปลาส่วนหนึ่งโต ลูกค้าซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนที่สนใจ บ้างก็มาซื้อลูกปลาไปเลี้ยง บ้างก็ซื้อไปรับประทาน บางครั้งครูกับนักเรียนก็ช่วยกันขายที่ตลาด นักเรียนได้เรียนรู้วิธีให้อาหารปลา วิธีบริบาลลูกปลาแต่ละช่วงอายุ สาเหตุที่ทำให้ปลาตาย และน้ำเน่าเสียเร็วกว่าปกติ วิธีเปลี่ยนถ่ายน้ำปลา การทำความสะอาดบ่อปลา ครูที่ปรึกษาและนักเรียนเรียนรู้ว่าการซื้อพันธุ์ปลามาบริบาล 1-3 สัปดาห์ กิจการได้กำไรดีกว่าการเลี้ยงปลาตัวโตขายเนื้อ ปี 2534 โรงเรียนได้รับอนุมัติงบประมาณจากรัฐบาลในโครงการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำที่พายุอิรา โรงเรียนปรับพื้นที่ทำบ่อน้ำใช้ และเตรียมบ่อปลาขนาดใหญ่ นอกจากนี้การพัฒนาโครงการเลี้ยงปลาจุกเพื่อการพึ่งตนเองด้านพันธุ์ปลา โรงเรียนติดต่อกิจการจากโรงเรียนสาครสิวิทยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาสาริตเชิงปฏิบัติการผสมเทียม

ปลาตุกแก่ครู นักเรียน และประชาชนที่สนใจ แต่การปฏิบัติจริงหลังการเรียนรู้ ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนยังคงซื้อพันธุ์ปลาจากเอกชนเป็นระยะ ๆ การดำเนินกิจกรรมขาดตอนเป็นช่วง ๆ เมื่อขายปลาที่เพาะเลี้ยงแต่ละรุ่นไปแล้ว เนื่องจากบางครั้งพันธุ์ปลาไม่เพียงพอสนองความต้องการตลาด ครูทำงานหลายกิจกรรมหลายหน้าที่ไม่มีเวลาและต้องหายานพาหนะไปขนจากแหล่งผลิตมาเอง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า การเลี้ยงปลา นักเรียนมีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ รู้วิธีจัดดำเนินการ นักเรียนช่วยเหลืองานกันดี ครูที่ปรึกษาสั่งงานแล้วไม่ต้องคอยควบคุม นักเรียนยอมรับการทำงานตามเงื่อนไข ข้อตกลงและระบบกลุ่ม หัวหน้ากลุ่มคุมกันเอง ครูจะดูแลอยู่ห่าง ๆ โดยติดตามภายหลัง นักเรียนทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรมการขยายพันธุ์พืช คณะครูจากวิทยาลัยเกษตรเพชรบูรณ์รับสมัครนักเรียนเพียงรุ่นเดียว และรับผิดชอบสอนจนจบหลักสูตร อาจารย์วิทยาลัยเกษตรผู้เป็นเจ้าของโครงการให้เหตุผลว่า "โรงเรียนนี้อยู่ไกลไม่อยู่ในพื้นที่บริการ การเดินทางมาสอน แต่ละครั้งครูต้องค้างแรมไม่สะดวก และประสบปัญหาด้านการทิ้งช่วงสอน มาเดือนละครั้ง ระยะเวลาห่างเกินไป ส่วนมากเด็กเรียนทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ เด็กจะทำเท่าที่ทำได้ และมีในโรงเรียนเท่านั้น ปี พ.ศ. 2533 โรงเรียนติดต่อให้มาสอน รู้ว่าโรงเรียนไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจึงเป็นการลองทำดูเท่านั้น" อย่างไรก็ตาม การที่ครูวิทยาลัยเกษตรเพชรบูรณ์มาสอนเป็นประจำสม่ำเสมอ นักเรียนกลุ่มเกษตรและนักเรียนโรงเรียนสาขากว่า 50 คน มีความสนใจและมาเรียนสม่ำเสมอ ทั้ง ๆ ที่การสอนแต่ละครั้งต้องใช้เวลาช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เนื่องจากนักเรียนมีแรงจูงใจที่จะได้รับประกาศนียบัตร วุฒิ ปวช.พิเศษ นอกจากนี้โรงเรียนยังมีวิทยากรชาวบ้านอาสาสมัคร 1 คน ช่วยงานสอนเป็นประจำ 2 วัน/สัปดาห์ วิทยากรมีจุดมุ่งหมายต้องการเสริมวิชาชีวะเกษตรแก่เยาวชน เพราะศรัทธาในหลักการเป้าหมายการส่งเสริมวิชาชีวะของโรงเรียน และต้องการเห็นเยาวชนมีความรักอาชีพเกษตรกรรมในอนาคต ระยะแรกโรงเรียนจัดวิทยากรช่วยดูแลขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับในโรงเรียนและในเรือนเพาะชำ โรงเรียนไม่ได้จัดคาบสอนที่แน่นอนให้ แต่ให้ช่วยสอนการเกษตรเฉพาะบางเรื่อง และวิทยากรได้เข้าสอนแทนครูเกษตร ช่วงที่ครูเกษตรต้องออกสอนโรงเรียนสาขา หรือต้องไปราชการ ภาคเรียนที่ 1/2534 วิทยากรมีผลงานการปักชำกล้าพันธุ์ไม้ที่เรือนเพาะชำให้นักเรียนและครูทั่วไปในโรงเรียนเห็นผลงาน

อย่างเด่นชัด

ผลการดำเนินการ

ครูสตรีคนหนึ่งให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับบริหารจัดการการเรียนและสภาพการเรียนของเด็ก กลุ่มหารายได้ว่า โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมอาชีพอย่างมากแต่องานวิชาการก็หนักสำหรับเด็ก ทำให้เด็กที่เลือกกิจกรรมอาชีพต้องเรียนวิชาการน้อยโดยใช้ชุดการเรียนด้วยตนเอง ทำงานตามใบสั่งในบทเรียนเหมือนคนเรียนในชั้นเรียนปกติและต้องทำกิจกรรมด้วย การที่เด็กเปลี่ยนใจขอเข้าเรียนเหมือนเด็กเรียนปกติที่เรียนอย่างเดียว โดยเฉพาะเด็กกลุ่มอาหาร คิดว่าเป็นเพราะเด็กต้องทำอาหารให้ทันขายเวลาพักเที่ยงทุกวัน เมื่อเห็นน้อยการเรียนช่วงบ่ายเรียนไม่ได้ผล เด็กหัวไม่ตื้อด้วย และอีกส่วนหนึ่งคิดว่า เด็กคงผิดหวังไม่ได้เรียนวิธีทำอะไร มีส่วนสนับสนุนนักเรียนโดยช่วยซื้อหุ้่น เพื่อให้นักเรียนใช้เป็นทุนดำเนินการระยะแรก แต่กิจการไม่เคยรายงานผลการดำเนินงานหรือบันผลกำไรแก่สมาชิกเลย

ครูสตรีอีกคนหนึ่งมีความเห็นเกี่ยวกับกลุ่มหารายได้ 3 กลุ่มว่า เด็กใช้เวลา 3 คาบ/วันไม่คุ้ม แต่ถ้าดูคุณลักษณะเด็ก พบว่าเด็กเกษตรมีลักษณะเด่นตรงที่ชอบอาสา เต็มใจ กระตือรือร้นทำงานที่ครูสั่งในสิ่งที่ไม่ใช่งานวิชาการ และเด็กก็ทำได้ดี ขออย่างเดียวอย่าเป็นการเรียนหรืองานวิชาการ เด็กจะชอบเพราะเด็กพวกนี้ไม่ชอบเรียน เด็กพวกนี้เมื่อน้ำใจ มีสัมมาคารวะ ไม่ก้าวร้าว ส่วนเด็กหินอ่อนได้รับการฝึก จนเป็นงานแล้ว สามารถรับทำงานตามสั่งได้สบาย แต่น่าเสียดายที่ปีนี้ครูที่ปรึกษาเก่าย้าย เด็กจึงไม่มีผลงาน ส่วนเด็กอาหารนั้นแม้ครูที่ปรึกษาจะเป็นที่ปรึกษาเด็กปีนี้เป็นปีที่ 2 แล้ว เอมนี้ดู ๆ ครูทุกคนเป็นห่วงเด็ก พุดเสียงเดียวกันว่า เด็กไม่ได้พัฒนาเท่าที่ควร มองภาพรวมสรุปเท่าที่คุยกับครูที่ปรึกษาเข้าใจว่า ครูที่ปรึกษาไม่สามารถจัดการกับเด็ก เพราะครูขาดประสบการณ์ ทำให้ไม่สามารถแนะนำเด็กได้ การทำงานไม่ก้าวหน้าอย่างที่เห็น

ครูชายคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า "เด็กหารายได้ 3 กลุ่มมีช่องว่างการเรียนมากน่าเป็น

ห้วง กลุ่มหินอ่อน ครูมีมาตรการปลูกฝังเด็กให้ใจรักงาน รักเงินและเด็กต้องอดทน กลุ่มอาหาร รู้สึกเป้าหมายเด็กกลุ่มอาหารเปลี่ยน เพราะเด็กชายของไมผิดแม่ค้า เด็กผิดหวังไม่ได้ความรู้ กลุ่มเกษตรนำสงสาร ผู้บริหารมองว่าเด็กต้องทำงานพัฒนาให้โรงเรียน การเลี้ยงปลาตุ๋กอาจ มองว่าเราประสบผลสำเร็จ โรงเรียนนี้ทำงานเพื่อสนองความคิดผู้บริหารมากกว่าอย่างอื่น บทบาทอาจารย์ใหญ่ถนัดการเป็นวิทยากร มีหลักการและความคิด ครูยอมรับในความคิดหลากหลาย เพราะบทบาทอาจารย์ใหญ่ออกข้างนอกบ่อย แต่กิจกรรมอาชีพบอกไม่ถูกว่าเน้นที่เด็กหรืออะไร"

โรงเรียนพระมงกุฎวิทยาลัย

โรงเรียนพระมงกุฎวิทยาลัย ดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนตามแผนพัฒนา โรงเรียน (2530-2534) ระยะแรกเป็นการติดต่อประสานงานชุมชน หน่วยงานราชการและเอกชนเพื่อปรับพื้นที่ไร่นาสวนผสม กำหนดพื้นที่ใช้สอยและแผนพัฒนาโรงเรียนปีการศึกษา 2533 โรงเรียนวางเป้าหมายว่าจะเปิดศูนย์สาริตถการเกษตรให้ประชาชนเข้าศึกษาหาความรู้ โรงเรียนจัดควาไร่เนา ให้ครู-นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมอาชีพในไร่นาสวนผสม เพื่อฝึกความรับผิดชอบ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และหารายได้ระหว่างเรียนหลังจากภาคเรียนที่ 1/2533 กิจการไร่นาสวนผสมได้รับความเสียหายจากพายุอิร่า จึงเลิกโครงการ

สำหรับโครงการหารายได้ระหว่างเรียนในรูปบริษัทนั้น ปีการศึกษา 2532 เป็นการเริ่มต้นวางแผนกำหนดนโยบาย วางระเบียบข้อบังคับจัดตั้งบริษัท ระดมหุ้นจากสมาชิก ภาคเรียนที่ 1/2533 ผู้บริหารและคณะกรรมการฯ กระตุ้นนักเรียนระดับชั้นต่าง ๆ รวมกลุ่มในรูปบริษัท เป็นเจ้าของกิจการเอง ตามความสนใจ ยังมีได้เป็นการบังคับ กิจการจะกู้เงินจากบริษัทแม่หรือไม่ก็ได้ บริษัทสาขาที่เกิดขึ้นมีทั้งหมด 13 บริษัท แบ่งออกเป็น อาชีวนค้าขาย 7 บริษัท อาชีพเกษตร 5 บริษัท อาชีพบริการ 1 บริษัท สมาชิก และครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ไม่กระจ่างขัดเกี่ยวกับระเบียบ วิธีดำเนินกิจการของบริษัท ครูส่วนใหญ่รับรู้แต่เพียงว่า โรงเรียนตั้งบริษัทมหาชนพระมงกุฎจำกัด และระดมหุ้นจากนักเรียนคนละ 1 หุ้น (หุ้นละ 10 บาท)

เท่านั้น ครูส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้สิทธิกู้เงินบริษัทแม่ ไม่ได้รับรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินของกิจการ เพราะไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ครูบางคนไม่ต้องการรับผิดชอบเงินกู้ เพราะกิจการต้องใช้เงินทุนคืนและแบ่งผลกำไรส่วนหนึ่งคืนบริษัทแม่ตามระเบียบข้อบังคับ ดังนั้นบริษัทสาขาส่วนใหญ่ดำเนินกิจการโดยระดมทุนจากสมาชิกในกิจการคนละ ประมาณ 20-50 บาท แล้วแต่ลักษณะกิจกรรม ขนาดกิจการและจำนวนสมาชิก บริษัทสาขาที่ต้องการกู้เงินเป็นบริษัทเกี่ยวกับอาชีพการเลี้ยงสัตว์ และได้รับอนุมัติเงินดำเนินกิจการมี 2 บริษัทเท่านั้น และเมื่อกิจการขาดทุนเนื่องจากประสบภัยธรรมชาติพายุอีร่า และเกิดโรคระบาดสัตว์เลี้ยง จึงเลิกกิจการ ภาคเรียนที่ 2/2533 โรงเรียนต้องการให้ครู-นักเรียนทุกคนเรียนรู้การดำเนินธุรกิจรูปบริษัท เป็นเจ้าของกิจการลงทุนกันเอง นักเรียนมีประสบการณ์ทำงานกลุ่มและเรียนรู้ระบบตลาด โรงเรียนจึงบังคับครู-นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมและจัดคานหารายได้ 1 คาบ/สัปดาห์ วางแผนทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นทางการ กลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่ครูที่ปรึกษาเป็นผู้กำหนดกิจกรรมอาชีพแล้วหานักเรียนเข้ากลุ่ม ครูบางคนรับเป็นครูที่ปรึกษา 2-3 กลุ่ม ทำให้กระตุ้นติดตาม ดูแลและสนับสนุนนักเรียนไม่ทั่วถึง บางกลุ่มรวมกลุ่มกันตามนโยบายแต่ไม่มีครูที่ปรึกษา บางกลุ่มยังไม่ดำเนินการจนสิ้นภาคการศึกษา เนื่องจากกลุ่มกิจกรรมย่อยมีมาก นักเรียนส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในโรงเรียนซ้ำกัน ตลาดในโรงเรียนมีจำกัด คณะกรรมการครูแก้ปัญหาให้นักเรียนขายของซ้ำกันโดยจัดเวรให้ขาย และพยายามสนับสนุนนักเรียนทำกิจกรรมนอกโรงเรียน ให้นักเรียนหาลูกค้าในหมู่บ้าน ครูบางคนพยายามนำนักเรียนออกร้านงานอาชีพมัธยมระดับจังหวัด งานวันเกิดหลวงปู่ ซึ่งเป็นงานวัดประจำปีของหมู่บ้าน นักเรียนผลิตถั่วกรอบแก้วส่งร้านค้าในหมู่บ้าน แต่ดำเนินกิจการไม่สม่ำเสมอ ทำให้เสียตลาดในชุมชน กิจการส่วนใหญ่ดำเนินการไม่ต่อเนื่อง นักเรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา กิจกรรมในโรงเรียนมีมาก

กิจกรรมไร่นาสวนผสม พืชในไร่นาเติบโตไม่สมบูรณ์เนื่องจากครุขาดประสบการณ์ความรู้ การแบ่งงานไม่ชัดเจน นักเรียนขาดความรับผิดชอบ ไม่เอาใจใส่อย่างจริงจัง ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้บางส่วนไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ขายไม่ได้ บางครั้งผลผลิตน้อยเกินไปต้องฝากรวมกับชาวบ้านขาย หาดตลาดยาก ราคาผลผลิตไม่แน่นอน เกิดโรคระบาดและภัยธรรมชาติ ขณะเดียวกันนักเรียนเริ่มเห็นภาพการค้าขาย การเป็นเจ้าของกิจการเอง หารายได้

รูปบริษัทบ้าง รูปกลุ่มกิจกรรมบ้าง กิจกรรมลงทุนกันเองตามสภาพขึ้นอยู่กับเงินทุน เวลา ขนาด
กิจการ ลักษณะกิจกรรม การทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เสร็จสิ้นเป็นครั้งคราว การหยุดกิจการ
เปลี่ยนกิจการ เลิกกิจการและเริ่มต้นใหม่ทำได้ง่าย นักเรียนเห็นผลกำไรเป็นตัวเงินง่ายและ
รวดเร็ว ทำให้ภาคเรียนที่ 2/2533 เมื่อโรงเรียนบังคับนักเรียนรวมกลุ่มทำกิจกรรม โครงการ
หารายได้ระหว่างเรียน กิจกรรมส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มปรับมาสู่อาชีพค้าขายส่วนใหญ่ การที่
นักเรียนต้องเรียนและทำกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียนไปด้วย ทำให้นักเรียนทำกิจกรรม
อาชีพไม่สม่ำเสมอแล้วแต่ความพร้อมของกลุ่ม สินค้าที่ขายไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงตามสภาพ
ดินฟ้าอากาศแต่ละฤดูกาล และขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า บริษัทสาขาและกลุ่มกิจกรรมที่
เกิดขึ้น สรุปผลการดำเนินการเป็นเอกสารหลักฐานเพียง 6 บริษัทเท่านั้น โรงเรียนจัดประชุม
ครูสรุปติดตามผลการดำเนินโครงการปลายภาคเรียนที่ 2/2533 แต่มิได้มีการประเมินผลการ
ดำเนินการเพื่อนำมาใช้ในภาคเรียนที่ 1/2534

บทสรุป

ความเป็นมาโครงการหารายได้ระหว่างเรียนโรงเรียนมะขามป้อมวิทยา โรงเรียน
พยายามบูรณาการเรียนการสอนสู่ชุมชนตั้งแต่ก่อตั้งโรงเรียน แม้โรงเรียนจะประสบปัญหา
อุปสรรคการเติบโตอย่างรวดเร็วของจำนวนครู-นักเรียนในการเป็นโรงเรียนโครงการขยาย
โอกาสทางการศึกษา ซึ่งทำให้การนิเทศงานในชุมชนไม่ทั่วถึง โรงเรียนก็พยายามปรับการ
เรียนการสอนวิชาชีวะมาสู่โรงเรียน มุ่งหวังให้โรงเรียนเป็นศูนย์วิชาชีวะชุมชน ระดมทรัพยากร
ชุมชนเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาโดยเฉพาะทรัพยากรนอกชุมชน เข้ามาสนับสนุนอย่าง
ต่อเนื่อง โรงเรียนต้องการให้การดำเนินกิจกรรมอาชีพเป็นรูปธรรม นักเรียนได้รับประสบการณ์
ตรง ดังนั้นปีการศึกษา 2533 โรงเรียนจึงรับสมัครเฉพาะนักเรียน ม.1 เข้ากลุ่มหารายได้
3 กลุ่ม ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนพยายามจัดเวลาเรียนเอื้อต่อนักเรียนในการทำ
กิจกรรมหารายได้ในโรงเรียน อย่างไรก็ตามกลุ่มหารายได้แต่ละกลุ่มก็ประสบปัญหาอุปสรรค
การดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มแตกต่างกันตามสภาพ ปัจจัยแวดล้อม และทรัพยากรที่มี ปีการ
ศึกษา 2534 โรงเรียนได้ปรับให้นักเรียนกลุ่มหารายได้เรียนวิชาการเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม

กลุ่มหารายได้ทั้ง 3 กลุ่ม สภาพกิจกรรมตามความคิดเห็นของครูส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในสภาพทรง
กับทรุด กลุ่มกิจกรรมเกษตรเป็นกลุ่มที่ครูเห็นคุณลักษณะนักเรียนได้รับการปลูกฝังจากการเรียน
ควบคู่กับการทำกิจกรรมอาชีพแล้วน่าพอใจ ทั้งนี้ เนื่องจากครูที่ปรึกษาคลุกคลีกับนักเรียนใกล้ชิด
และสร้างการยอมรับด้านการเรียนให้นักเรียนในระดับหนึ่งซึ่งนักเรียนควรทำให้ได้ คุณลักษณะ
นักเรียนกลุ่มเกษตรจึงเด่นชัดด้านความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนใน
กลุ่มทำงานรับผิดชอบได้ระดับหนึ่ง

ส่วนโรงเรียนพระมงกุฎวิทยาลัย นั้น ดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนในระยะ
เวลาใกล้เคียงกับโรงเรียนมัธยมบ่อผึ่งวิทยา โดยระยะแรกเป็นการระดมทรัพยากรชุมชนเข้ามา
มีส่วนร่วมในกิจกรรมไร่สวนผสม กระทั่งปี 2532 โรงเรียนระดมทุนจากครู-นักเรียน
ผู้ปกครองส่งเสริมกิจกรรมอาชีพในรูปแบบบริษัท เรียกว่า "บริษัทมหาชนพระมงกุฎจำกัด" แต่
โรงเรียนใช้ครูหลักเพียง 5-6 คนในการดำเนินกิจการเท่านั้น ครูส่วนใหญ่จึงไม่เข้าใจ
รายละเอียดการจัดสรรเงินทุน วิธีกู้เงินบริษัทมาใช้ บุคลากรที่กู้เงินทุนบริษัทมหาชนมาใช้ส่วนใหญ่
จึงเป็นบุคคลในกลุ่มคณะกรรมการดำเนินการเท่านั้น การดำเนินการในรูปแบบบริษัทมหาชนไม่
ชัดเจนในรายละเอียดการดำเนินการ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ดำเนินการไม่ต่อเนื่อง
ชัดเจนประกอบกับปี 2533 น้ำท่วมไร่สวนผสม สัตว์เลี้ยงเกิดโรคระบาดได้รับความเสียหาย
โรงเรียนจึงนำเงินที่ได้รับจากการบริจาคส่วนหนึ่งคืนเฉพาะหุ้นทุนแก่นักเรียนที่จับขึ้น ม.3 ตาม
ระเบียบบริษัทมหาชน อย่างไรก็ตามแม้ไร่สวนผสมได้รับความเสียหาย โรงเรียนยังคงมุ่งมั่น
สนับสนุนโครงการหารายได้ระหว่างเรียนสนองนโยบายกรมอย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนกิจกรรม
อาชีพตามความเข้าใจตามศักยภาพของโรงเรียนที่มีอยู่ขณะนั้น โรงเรียนต้องการให้ครู-นักเรียน
ทุกคนได้รับประสบการณ์อาชีพด้วยการเป็นเจ้าของกิจการ ลงทุนดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองตาม
กำลังความสามารถ ดังนั้น ภาคเรียนที่ 2/2533 โรงเรียนกำหนดให้ครู-นักเรียนทุกคนรวม
กลุ่มทำกิจกรรมอาชีพ กิจกรรมอาชีพส่วนใหญ่ครูเป็นผู้กำหนด หานักเรียนเข้ากลุ่มและกิจการ
ส่วนใหญ่เป็นอาชีพค้าขาย แม้โรงเรียนจะจัดคาบหารายได้ให้อย่างเป็นทางการ แต่นักเรียน

ดำเนินกิจกรรมไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับจังหวะเวลาและโอกาส กิจกรรมส่วนใหญ่ขายสินค้าเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลและความต้องการของลูกค้า กลุ่มกิจกรรมซ้ำกันมีมาก ครูหัวหน้าโครงการและฝ่ายวิชาการโรงเรียนแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นระยะ ๆ ตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ครูทั่วไปมีงานมากทำงานหลายหน้าที่ ครูบางคนรับเป็นครูที่ปรึกษานักเรียนหลายกลุ่ม ติดตามสนับสนุนนักเรียนไม่เต็มที่ กิจกรรมค้าขายจึงดำเนินการแล้วหยุดเป็นระยะ ๆ นักเรียนพร้อมจะเริ่มดำเนินกิจกรรมและเล็กกิจกรรมได้ทันทีตามลักษณะอาชีพค้าขาย กลุ่มกิจกรรมแต่ละกลุ่มมีนักเรียนจำนวนมาก 20 คนขึ้นไป ทำให้กิจกรรมส่วนใหญ่ประสบปัญหาคล้ายกันคือ นักเรียนเกี่ยงกันทำงาน กิจกรรมในโรงเรียนมีมากไม่มีเวลา บางกลุ่มนักเรียนหารายได้มีกำไรมาก เนื่องจากครูที่ปรึกษาเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุน กระตุ้น ติดตาม หารตลาด และมีส่วนร่วมกิจกรรมหารายได้ นักเรียนจึงไม่กระตือรือร้นเท่าที่ควร

ตอนที่ 2 การดำเนินโครงการอาชีพอิสระในโรงเรียนกรณีศึกษา

โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา

ภาคเรียนที่ 1/2534 ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานวางแผน ดำเนินโครงการขึ้นเตรียมความพร้อมครูและนักเรียนเท่านั้น เนื่องจากการดำเนินโครงการให้มีผลกระทบต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนและงานประจำของครูน้อยที่สุด โรงเรียนต้องใช้เวลาเตรียมการแต่ละขั้นตอนแบบค่อยเป็นค่อยไป โรงเรียนเริ่มดำเนินโครงการเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน 2534 โดยผู้บริหารดำเนินการระดับครูได้แก่ การแจ้งครูรับนโยบาย แนวปฏิบัติสนับสนุนโครงการ ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน ส่วนการดำเนินการระดับนักเรียนและผู้ปกครอง ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานเป็นผู้ดำเนินการได้แก่ การแจ้งนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติ การประชุมผู้ปกครองรับนโยบายวิธีสนับสนุนโครงการ การพิจารณาโครงการ การดำเนินการแต่ละระดับสามารถอธิบายรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการ

ประกอบด้วย การดำเนินการระดับครู ระดับนักเรียนและผู้ปกครอง

ขั้นตอนการดำเนินการระดับครู ผู้บริหารดำเนินการ 2 กิจกรรม

1. การแจ้งครูรับนโยบายแนวปฏิบัติ ผู้บริหารกำหนดให้ครูทุกคนเป็นที่ปรึกษากลุ่ม อาชีพอิสระคนละอย่างน้อย 1 กลุ่ม ครูที่สนับสนุนโครงการมาก จะได้รับพิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาความดีความชอบ และขอให้ครูเตรียมตัวสนับสนุนโครงการ โดยศึกษาเอกสารหลักเกณฑ์ของอาชีพอิสระ ในการนี้ผู้บริหารเชิญศึกษานิเทศก์จังหวัดร่วมประชุมชี้แจงให้ครูเห็นความสำคัญของการสนับสนุนโครงการอาชีพอิสระด้วย

2. การประชุมคณะกรรมการการดำเนินงาน ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 5 คน ประกอบด้วยครูวิชาชีพ 4 คน ครูศิลปะ 1 คน (ครูศิลปะเป็นครูที่ปรึกษาบริษัทหินอ่อน) ในจำนวนนี้ 3 คน เป็นครูที่ปรึกษากลุ่มหารายได้ ครูหัวหน้าโครงการเป็นครูวิชาชีพเกษตร เป็นครูที่ปรึกษากลุ่มหารายได้และเป็นหัวหน้าคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาชีพอิสระ ภาคเรียนที่ 1/2534 ผู้บริหารประชุมคณะกรรมการดำเนินงานครั้งเดียวครูหัวหน้าโครงการประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน 2 เรื่อง คือ การทำเอกสารโครงการอาชีพอิสระ และการเตรียมนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติ

2.1 การทำเอกสารโครงการอาชีพอิสระ ครูหัวหน้าโครงการพิจารณาเอกสารโครงการอาชีพอิสระของกรม แล้วคัดเลือกเนื้อหาสาระสำคัญ แบบฟอร์มต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ มอบคณะกรรมการดำเนินงานรับผิดชอบแบ่งงานนิมฟ์และจัดเอกสารแยกเป็นเอกสารความรู้และแบบฟอร์มต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการหยิบใช้แต่ละขั้นตอนของการดำเนินการ

2.2 การเตรียมนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติ ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานร่วมกันวางแผนประชุมนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติอย่างเป็นระบบขั้นตอนต่อเนื่องกัน 1 เดือน คือ แจ้งนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติดำเนินโครงการ สำนวจความสนใจตนเอง รวากลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจร่วมกัน กำหนดครูที่ปรึกษา และเขียนโครงการ ช่วงเวลาดังกล่าวครูหัวหน้าโครงการขอให้คณะกรรมการดำเนินงานมีส่วนช่วยเหลือ ให้คำ

ปรึกษาแนะนำ สร้างความเข้าใจการดำเนินการแก่นักเรียนและรวบรวมโครงการ

ขั้นตอนดำเนินการระดับนักเรียนและผู้ปกครอง ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานจัดดำเนินการ 3 กิจกรรม คือ การแจ้งนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติ การแจ้งผู้ปกครองรับนโยบายแนวปฏิบัติวิธีสนับสนุนโครงการ และการพิจารณาโครงการ แต่ละกิจกรรมอธิบายรายละเอียดดังนี้

1. การแจ้งนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติ ครูหัวหน้าโครงการเป็นผู้ดำเนินการประชุม บรรยายภาคการประชุมจัดแบบสบาย ๆ เป็นลักษณะการเล่าสู่กันฟัง ครูใช้ภาษาง่าย ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พูดคุย ชักถามข้อสงสัยในการปฏิบัติมากกว่าการแจ้งนโยบายอย่างเป็นทางการ คณะกรรมการดำเนินงานช่วยควบคุมดูแลนักเรียน สรุปสาระสำคัญการประชุม ดังนี้
  - 1.1 วัตถุประสงค์การทำโครงการอาชีพอิสระ โรงเรียนต้องการให้นักเรียนได้รับประสบการณ์อาชีพ รู้จักหารายได้ระหว่างเรียน รู้จักการทำงานเป็นระบบขั้นตอน เพื่อการดำรงชีวิต ต้องการฝึกนักเรียนค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ลองดูว่าคนไทยค้าสู้เขาได้หรือเปล่า ให้คิดทำค้าขายกันเอง
  - 1.2 นโยบายวิธีปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน โรงเรียนบังคับนักเรียนทุกคนที่ขอยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ต้องทำกิจกรรมอาชีพเห็นผลคนละ 50 บาท/ปี โดยให้นักเรียนรวมกลุ่ม 3 คนขึ้นไปทำกิจกรรมร่วมกันได้ทั้งในและนอกโรงเรียน นักเรียนชวนเพื่อนประถมใกล้บ้าน (ป.5, 6) ร่วมกิจกรรมได้ เมื่อได้กลุ่มแล้วให้นักเรียนปรึกษาร่วมกันเลือกครูที่ปรึกษากิจกรรม ครูทุกคนเป็นที่ปรึกษากิจกรรมได้ ส่วนแหล่งเงินทุนและวิธีการกู้เงินนั้น ครูหัวหน้าโครงการแจ้งนักเรียนทราบว่า ทุกคนมีสิทธิกู้ยืมเงินลงทุนได้ เมื่อทำตามขั้นตอนและเข้าหลักเกณฑ์อาชีพอิสระ โรงเรียนพิจารณาให้กู้ได้ไม่เกินคนละ 500 บาท นักเรียนประถมที่เข้ากลุ่มอาชีพอิสระมีสิทธิกู้เงินนี้เช่นกัน แต่ต้องให้ครูประถมศึกษาและผู้ปกครองรับทราบและลงชื่อยินยอมการกู้เงิน การคืนเงินทุนนักเรียนอาจส่งเงินทุนคืนเป็นงวด หรือเมื่อสิ้นสุดโครงการก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของกลุ่ม ถ้าขาดทุนด้วยเหตุผลวิสัย นักเรียนต้องมีหลักฐานและรายงานผลการดำเนินการ

หลังจากครูหัวหน้าโครงการแจ้งนักเรียนรับนโยบายแนวปฏิบัติดำเนินโครงการแล้ว ครูหัวหน้าโครงการกล่าวโดยสรุปว่า "ทำอะไรก็ได้ที่ได้เงินโดยถูกต้องกฎหมาย โครงการที่ท้าทายอย่าให้บูดเน่า" ครูหัวหน้าโครงการเสนอให้นักเรียนให้กลับไปสำรวจที่บ้านมีอะไรพอทำเป็นอาชีพได้ ให้นักเรียนปรึกษาพ่อแม่ ข้อสำคัญนักเรียนอย่าทำกิจการใหญ่เกินตัว พร้อมทั้งแนะนำแหล่งความรู้ในการสำรวจความสนใจตนเอง 3 แหล่งคือ ผู้ปกครองที่บ้านเพื่อนในกลุ่มในโรงเรียน และห้องสมุดโรงเรียน

2. การแจ้งผู้ปกครองรับนโยบายแนวปฏิบัติวิธีสนับสนุนโครงการ

ครูหัวหน้าโครงการรับนโยบายจากผู้บริหารจัด 2 กิจกรรมในวันประชุมผู้ปกครองนักเรียน คือ แจ้งนโยบายแนวปฏิบัติวิธีสนับสนุนโครงการอาชีพอิสระ และการสาธิตผสมเทียมปลาจากวิทยากรภายนอก ผู้บริหารต้องการเชิญผู้ปกครองมารับนโยบายโครงการอาชีพอิสระ และต้องการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอาชีพตามนโยบายที่ต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์ส่งเสริมวิชาการวิชาชีพชุมชน

3. การพิจารณาโครงการ ครั้งแรกครูหัวหน้าโครงการวางแผนประชุมคณะกรรมการดำเนินงานร่วมพิจารณาโครงการพร้อมกัน แต่เนื่องจากครุมีเวลาว่างไม่ตรงกัน โดยเฉพาะครูหัวหน้าโครงการมีงานมาก ครูหัวหน้าโครงการจึงแก้ปัญหาโดยแบ่งโครงการทั้งหมดให้คณะกรรมการดำเนินงานพิจารณาโครงการโดยเฉลี่ยคนละ 20 โครงการ และสรุปผลการพิจารณาโครงการเสนอผู้บริหาร

รายละเอียดการดำเนินการของโครงการ

ก. การดำเนินการโครงการของนักเรียน

พิจารณาจากการเขียนโครงการของนักเรียนพบว่า นักเรียนเขียนโครงการส่งครูร้อยละ 90 ของจำนวนนักเรียนในระบบโรงเรียนทั้งหมด ที่เหลือร้อยละ 10 นักเรียนยังไม่เขียนโครงการและนักเรียนที่จ่ายเงินบำรุงการศึกษารวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย โครงการมีทั้งหมด

87 โครงการ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. โครงการค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 24 ของโครงการทั้งหมด ได้แก่ ผลผลิตจากไร่สวนที่บ้าน และของเพื่อนบ้าน บางกลุ่มเพื่อนบ้านฝากนักเรียนขาย บางกลุ่มนักเรียนทำเอง และซื้อสำเร็จรูปจากตลาด
2. โครงการเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 26 ของโครงการทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว
3. โครงการเลี้ยงสัตว์ มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45 ของโครงการทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเลี้ยงสัตว์ปีก ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ ไก่ไข่ และเป็ดไข่

กลุ่มอาชีพอิสระส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก โดยเฉลี่ยกลุ่มละ 3-5 คน ลักษณะการรวมกลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่รวมกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนบ้านใกล้เคียงกัน นักเรียนประมาณร้อยละ 5 รวมกลุ่มโดยมีผู้ปกครอง ญาติและนักเรียนประถมนใกล้เคียงบ้านเข้าร่วมกิจการ สถานที่ดำเนินการนักเรียนร้อยละ 80 ใช้สถานที่ในชุมชนโดยเลือกบ้านนักเรียนคนใดคนหนึ่งในกลุ่ม ดำเนินการร่วมกัน การกำหนดครูที่ปรึกษา โครงการร้อยละ 60 มีครูที่ปรึกษา นักเรียนส่วนใหญ่เลือกครูประจำชั้นเป็นครูที่ปรึกษา นักเรียนแต่ละกลุ่มขยายผลการดำเนินโครงการก่อนเปิดภาคเรียน 2 เดือน สามารถอธิบายลักษณะการดำเนินการดังนี้

โครงการค้าขาย นักเรียนแต่ละกลุ่มเริ่มโครงการภาคปฏิบัติไม่พร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมข้อตกลงและการวางแผนของแต่ละกลุ่ม กิจการที่ดำเนินการได้เร็ว เห็นผลทันตาส่วนใหญ่เป็นกิจการค้าขาย นักเรียนลงทุนไม่มาก และกลุ่มค้าขายส่วนใหญ่ไม่ต้องการกู้เงินโรงเรียน เมื่อสมาชิกในกลุ่มระดมทุนได้ จะดำเนินการทันที จากการสังเกตการณ์เบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า กลุ่มค้าขายในโรงเรียนระยะเริ่มต้น แม้มีจำนวนกลุ่มไม่มาก แต่มีส่วนกระตุ้นนักเรียนกลุ่มอื่นได้พัฒนาการดำเนินการในกลุ่มของตนเองให้มีความพร้อมเร็วขึ้น ลักษณะกิจการค้าขาย ระยะแรกนักเรียนรวมกลุ่มทำขนมที่บ้านเพื่อนหลังเลิกเรียนเตรียมขายเวลาเช้า โดยบรรจุใส่หีบห่อเรียบร้อย ระยะหลังกลุ่มค้าขายในโรงเรียนมากขึ้น ผู้บริโภคเลือกซื้อได้หลายประเภท หลายชนิดมีทั้งอาหารคาวหวานและผลไม้ โรงเรียนไม่ได้จัดสถานที่ให้ขายเป็น

กิจกรรม นักเรียนเลือกสถานที่จำหน่าย จัดโต๊ะตั้งของขายกันเองและอยู่ใกล้สหกรณ์โรงเรียน นักเรียนขายวันละ 3 เวลา เฉพาะเวลาที่เป็นช่วงพักของนักเรียนเท่านั้น คือ ช่วงเช้าก่อนเข้าแถว ช่วงพักกลางวันและถ้าของเหลือนักเรียนจะขายหน้าโรงเรียนหลังเลิกเรียนเพราะนักเรียนส่วนใหญ่ต้องรอรถโดยสารประจำของหมู่บ้านมารับ นักเรียนส่วนหนึ่งญาติและเพื่อนบ้านเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องในกิจการค้าโดยญาติทำขนมฝากนักเรียนนำมาขาย เพื่อนบ้านฝากผลไม้จากสวนให้นักเรียนนำมาขาย บางครั้งนักเรียนซื้อจากเพื่อนบ้านมาขาย สินค้าที่ญาติและเพื่อนบ้านฝากขาย นักเรียนได้รับค่าตอบแทนเป็นเปอร์เซ็นต์จากยอดเงินที่ขายได้ ประมาณร้อยละ 10-20 ส่วนนักเรียนที่รวมกลุ่มค้าขายในชุมชนเฉพาะวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ บางกลุ่มตั้งกิจการขายที่บ้าน บางกลุ่มเดินขายตามบ้าน บางกลุ่มขอที่ร้านค้าในหมู่บ้านบางส่วนขายของ โดยนักเรียนในกลุ่มเป็นญาติกับเจ้าของร้าน บางกลุ่มขายที่ตลาดแก่งคอย เพราะนักเรียนในกลุ่มเคยช่วยแม่ขายของที่ตลาด บางกลุ่มขายของในรีสอร์ตเพราะผู้ปกครองของนักเรียนในกลุ่มมีหุ้นส่วนในกิจการและพักอาศัยอยู่ในรีสอร์ต ลูกค้าของนักเรียนได้แก่ พ่อแม่ ญาติ เพื่อนบ้าน กรรมการในรีสอร์ต นักท่องเที่ยว ฯลฯ

โครงการเพาะปลูก นักเรียนรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในชุมชนทั้งหมด โดยกำหนดสถานที่บริเวณบ้านสมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การปลูกพืชผักสวนครัว นักเรียนแต่ละกลุ่มแทบจะไม่ต้องลงทุนเลย บางกลุ่มขอเมล็ดพันธุ์จากพ่อแม่ ญาติ บางกลุ่มขอแยกจากของพ่อแม่ที่ทำอยู่โดยกลุ่มขอดูแลกันเอง เครื่องมือเครื่องใช้ก็นำมาจากบ้าน กลุ่มที่ลงทุนจะซื้อเมล็ดพันธุ์ผักโดยเฉลี่ยคนละ 5-10 บาท จำนวนแปลงผักขึ้นอยู่กับขนาดแปลง และจำนวนสมาชิกในกลุ่ม โดยเฉลี่ยกลุ่มละ 2-4 แปลง การดูแลรักษา นักเรียนในกลุ่มหาบวบคอกมากันเอง โดยขอจากเพื่อนบ้านบ้าง ขอจากที่บ้านบ้าง นักเรียนช่วยกันทำ แบ่งหน้าที่กันรดน้ำพรวนดิน แต่ส่วนใหญ่ นักเรียนเจ้าของบ้านทำงานดูแลรักษามากกว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เมื่อได้ผลผลิต นักเรียนส่วนใหญ่ขายให้พ่อแม่ ญาติ และเพื่อนบ้าน นักเรียนบางกลุ่มติดต่อขายครูในโรงเรียน การกำหนดราคาขาย นักเรียนใช้วิธีสอบถามราคาขายจากร้านค้าในหมู่บ้าน

โครงการเลี้ยงสัตว์ กิจการเริ่มช้ากว่ากิจการอื่น เพราะลักษณะกิจการต้องลงทุนสูงกว่ากิจการอื่น ต้องใช้เวลาหาทำเล เตรียมสถานที่ และนักเรียนโครงการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 70 ต้องการกู้เงินโรงเรียน นักเรียนใช้เวลาระหว่างรอเงินกู้ 2 เดือนนี้ (สิงหาคม-กันยายน) เตรียมสถานที่ดำเนินการโดยรวมกลุ่มกันในชุมชนเฉพาะวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ เพื่อตัดไม้รวกในป่าทำทรง กั้นคอก ปรับปรุงซ่อมแซมทรงเก่า ปรับปรุงสถานที่เลี้ยง เมื่อเตรียมสถานที่เสร็จนักเรียนต้องการเห็นผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นักเรียนบางกลุ่มเริ่มปรับขนาดกิจการเล็กลงเพื่อสมาชิกในกลุ่มสามารถลงทุนกันเองได้ในระดับหนึ่ง บางกลุ่มตั้งความหวังกู้เงินโรงเรียนเหมือนเดิมแต่ให้สมาชิกในกลุ่มลงทุนกันเองก่อน และหวังว่าเมื่อเงินกู้มาถึง นักเรียนจะนำเงินที่ได้คืนสมาชิกทันที การใช้เงิน การหาพันธุ์เบ็ดไก่ การกำหนดขนาด จำนวนที่ต้องการเลี้ยง แต่ละกลุ่มแตกต่างกันตามสภาพข้อจำกัดของกลุ่ม แตกต่างกันตามวิธีการเป้าหมาย และข้อตกลงของกลุ่ม

สำหรับโครงการที่ยังไม่เริ่มดำเนินการภาคปฏิบัติในภาคการศึกษานี้ ส่วนใหญ่เป็นเพราะสมาชิกในกลุ่มไม่ว่าง นักเรียนต้องช่วยพ่อแม่ทำงานไร่ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ช่วงงานในไร่มีมาก นักเรียนบางคนหยุดเรียนช่วยเหลือแรงงานในครอบครัว บางคนทำงานรับจ้างหาเงินช่วยเหลือครอบครัว นักเรียนส่วนหนึ่งยังไม่เริ่มโครงการเพราะครูไม่ได้สำรวจติดตามกระตุ้นนักเรียนทำโครงการ นักเรียนบางคนต้องการรอเงินกู้จากโรงเรียนจึงจะเริ่มโครงการ

ก่อนเปิดภาคเรียน 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มอาชีพอิสระต่าง ๆ เกี่ยวกับความต้องการกู้เงิน และสภาพการดำเนินโครงการขณะนั้นว่าเป็นอย่างไร พบว่า กลุ่มที่ต้องการกู้เงินโรงเรียน บางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มเลี้ยงสัตว์ความต้องการกู้เงินของนักเรียนเปลี่ยนไป นักเรียนกลุ่มที่จับไก่มาเลี้ยงซึ่งกรงรวมกัน ลงทุนซื้ออาหารไก่ เงินทุนหมด กลุ่มตัดสินใจเลิกกิจการชั่วคราว ต่างคนต่างจับไก่ไปปล่อยที่บ้าน บางกลุ่มสัตว์เลี้ยงเป็นโรคระบาดตายเมื่อย่างเข้าฤดูฝนและฝนตกหนักทำให้กรงไก่ซึ่งสร้างไว้อย่างหลวม ๆ ได้รับความเสียหาย การซ่อมแซมทำลำบาก การคมนาคมไม่สะดวก เล็กกิจการ นักเรียนกลุ่มเพาะปลูกบางกลุ่มได้ผลผลิตเก็บขาย บางกลุ่มแปลงผักได้รับความเสียหาย ฤดูฝน ฝนตกหนัก น้ำหลาก น้ำท่วมแปลง

ผัก บ้างก็ถูกสัตว์เลี้ยงเหยียบย่ำ ถูกไก่จิก กิจการเสียหายเล็กกิจการ กลุ่มเลี้ยงสัตว์และกลุ่มเพาะปลูก บางกลุ่มเมื่อเลิกกิจการนักเรียนเห็นว่า ยังไม่ได้เงินเข้ากิจการเลย สมาชิกในกลุ่มเปลี่ยนมาทำกิจการค้าขาย ส่วนกลุ่มค้าขาย บางกลุ่มมีเงินกำไรบ้างแล้ว และบางกลุ่มค้าขายได้กำไรเกิน 50 บาท/ปี นักเรียนแบ่งเงินกำไรและคืนเงินทุนแก่สมาชิกในกิจการเรียบร้อยแล้ว

การดำเนินโครงการประกอบอาชีพอิสระ โรงเรียนมะขามป้อมวิทยา ผู้บริหารและครูหัวหน้าโครงการแยกกันปฏิบัติดำเนินการเตรียมความพร้อมครู-นักเรียน โดยผู้บริหารเป็นผู้มอบนโยบาย แนวปฏิบัติดำเนินโครงการแก่ครูและมอบครูหัวหน้าโครงการรับผิดชอบมอบนโยบาย แนวปฏิบัติแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ครูหัวหน้าโครงการร่วมกับคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่มอบนโยบายแนวปฏิบัติแก่นักเรียน และผู้ปกครองอย่างเป็นระบบขั้นตอน ทำให้ครูส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมเตรียมความพร้อมนักเรียนตั้งแต่เริ่มต้น มีส่วนทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ใส่ชื่อครูที่ปรึกษาโดยมิได้แจ้งให้ครูที่ปรึกษาทราบ ไม่ได้ปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการดำเนินงานก็สามารถทำหน้าที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนงานของครูหัวหน้าโครงการตามขั้นตอนตั้งแต่งานด้านเอกสารหลักฐาน การพิจารณาโครงการที่ต้องการกู้เงิน การปรับยอดเงินต้องการกู้ให้สอดคล้องกับจำนวนเงินที่กรมจัดสรรให้ ในขณะที่เดียวกันนักเรียนส่วนใหญ่ขยายผลการดำเนินโครงการภาคปฏิบัติสู่ชุมชนด้วยตนเอง ภายใต้อำนวยการเรียนรู้อันได้รับและปฏิบัติมา ผู้ปกครองและคนในชุมชนมีส่วนสนับสนุนช่วยเหลือให้คำแนะนำบ้าง นักเรียนปรับวิธีปฏิบัติดำเนินโครงการตามสภาพ ปัจจัยแวดล้อมและความต้องการกู้เงินดำเนินโครงการเปลี่ยนไป

ผลการดำเนินโครงการ

ก. ผลการดำเนินโครงการในทัศนะของครู ครูส่วนใหญ่รับรู้ว่า ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการมอบนโยบายแนวปฏิบัติแก่นักเรียนแล้ว เจียบหายไป ไม่ได้กระตุ้นติดตามเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง และรับรู้ว่าก่อนเปิดภาคเรียน 2 เดือน (สิงหาคม-กันยายน 2534) เกิดกลุ่มอาชีพอิสระค้าขายในโรงเรียน นักเรียนส่วนหนึ่งทำกิจกรรมในชุมชน ครูรับรู้ปรากฏการณ์

ทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โรงเรียนยังไม่มีคำสั่งให้ครูดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับโครงการนี้ ครูประจำชั้นส่วนหนึ่งที่ใส่ใจติดตามโครงการนี้ แม้จะไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่การสนับสนุนโครงการ แต่ก็มีส่วนกระตุ้นนักเรียนทำตามขั้นตอนในเอกสารที่โรงเรียนแจกให้โดยใช้คาบโฮมรูมกระตุ้นนักเรียน ครูเหล่านี้จึงได้รับการกำหนดชื่อเป็นครูที่ปรึกษาของกลุ่มอาชีพอิสระ มากกลุ่ม โดยเฉลี่ยคนละ 7-8 กลุ่ม จากการสำรวจการกำหนดชื่อครูที่ปรึกษาพบว่า ครูที่นักเรียนเลือกเป็นครูที่ปรึกษาน้อยที่สุดคือครูธุรการ และครูประจำโรงเรียนสาขา สำหรับครูหัวหน้าโครงการนักเรียนกำหนดชื่อเป็นครูที่ปรึกษาของกลุ่มมากที่สุดมีทั้งหมด 15 กลุ่ม ลักษณะการเขียนโครงการนักเรียนส่วนมาก เขียนโครงการไม่สมบูรณ์ ครูหัวหน้าโครงการให้เหตุผลว่า "เป็นเพราะนักเรียนส่วนใหญ่เขียนโครงการกันเอง นักเรียนเขียนเรียงความไม่เป็น จึงเขียนเท่าที่เขียนได้ นักเรียนไม่ได้ขอคำแนะนำครูที่ปรึกษาในการเขียน โครงการที่เด็กส่งมาส่วนใหญ่เป็นโครงการเกี่ยวกับการเกษตร คือ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์" อาจารย์ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะเด็กอยู่ใกล้สิ่งไหนก็คิดจะทำอาชีพนั้น ๆ อาจารย์ให้เหตุผลของการให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทยอยส่งโครงการว่า "ไม่ต้องการส่งเสริมทุกโครงการ ทำทีเดียวพร้อมกันแล้วเลิก เหมือนกับไฟไหม้ฟาง ผมต้องการให้เป็นธรรมชาติที่สุด ใครฟอร์มก่อนทำก่อน ผมไม่บังคับว่าต้องทำเมื่อไหร่ เพราะมอบนโยบายแนวปฏิบัติไปแล้ว" ครูหัวหน้าโครงการและผู้บริหารมีความเห็นตรงกันว่า "นักเรียนส่วนใหญ่เขียนโครงการยังใช้ไม่ได้เพราะ **ครูที่ปรึกษาไม่สมยอม**" จากการสำรวจติดตามการดำเนินโครงการอาชีพอิสระของนักเรียน พบว่า โครงการร้อยละ 40 ไม่มีครูที่ปรึกษา โครงการร้อยละ 30 กำหนดชื่อครูที่ปรึกษาโดยครูที่ปรึกษาไม่ได้รับรู้โครงการร้อยละ 20 ครูที่ปรึกษารับรู้และมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาบ้าง ครูหัวหน้าโครงการรับรู้สภาพโครงการที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้ดำเนินการปรับการเขียนโครงการของนักเรียนชัดเจนขึ้น เพราะงานมากไม่มีเวลา

- ผู้วิจัยพบว่า มีครู 2 คนที่สนใจโครงการอาชีพอิสระมาก หลังจากผู้บริหารมอบนโยบายแนวปฏิบัติสนับสนุนโครงการแก่คณะครูแล้ว โดยครูทั้ง 2 คน มีโครงการอยู่ในใจก่อนการรับนโยบาย แต่ยังไม่มีโอกาสปฏิบัติดำเนินโครงการ อีกทั้งยังมองเห็นช่องทางการใช้ทรัพยากรบุคลากร และความสามารถเฉพาะตัวในการบริหารโครงการ สนองนโยบายโครงการอาชีพ

อิสระ ดังนั้นครูจึงปรึกษาผู้บริหารและขออนุญาตดำเนินโครงการก่อนมอบนโยบาย แนวปฏิบัติ โครงการอาชีพอิสระแก่นักเรียน โดยครูคนที่ 1 เสนอ 2 โครงการ คือ โครงการข้าวโพด ผักอ่อน และโครงการซักรีดเสื้อผ้า ครูคนที่ 2 เสนอ 2 โครงการ คือ โครงการขาย ข้าวมันไก่ และโครงการปลูกผักทองขายยอด ผู้บริหารเห็นชอบและให้การสนับสนุนโดยเสนอ ครูให้เขียนโครงการรองรับทุก ๆ โครงการ แล้วสรุปผลการดำเนินโครงการโดยผู้บริหาร ต้องการให้ทำเป็นเอกสารวิชาการที่เกิดจากประสบการณ์จริงในการแก้ปัญหา อุปสรรค การ ประกอบอาชีพอิสระ เพื่อเป็นเอกสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการนี้แก่ครูในโรงเรียนและ บุคคลภายนอกที่มาดูงานต่อไป ผลการดำเนินโครงการพบว่า ครูและนักเรียนได้รับประสบการณ์ อาชีพในระดับหนึ่ง แต่ครูก็ไม่ได้เขียนโครงการและทำเอกสารเป็นหลักฐานแม้แต่โครงการเดียว

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า กิจกรรมห้องสมุดมีส่วนสนับสนุนโครงการอาชีพอิสระ เมื่อ ทราบว่านักเรียนส่วนหนึ่งประสบปัญหาการทำโครงการ บางกลุ่มเลิกกิจการ บางกลุ่มขาดทุน ห้องสมุดจัดบอร์ดเสนอตัวอย่างอาชีพอิสระ จัดมุมหนังสือความรู้เกี่ยวกับอาชีพสาขาการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การค้าขายและการบริการ ส่วนหนึ่งครูบรรณารักษ์ต้องการกระตุ้นให้กำลังใจ นักเรียนที่ทำกิจการแล้วมีปัญหขาดทุน ได้ลองมองหาอาชีพอื่น ส่วนหนึ่งครูต้องการกระตุ้น นักเรียนศึกษาค้นคว้าใช้บริการห้องสมุด มุมหนังสือเกี่ยวกับอาชีพ ได้รับความสนใจจากนักเรียน บ้าง นักเรียนหลายกลุ่มสนใจหยิบอ่านโดยเฉพาะกลุ่มที่กำลังดำเนินกิจการอยู่ กลุ่มที่ขาดทุน นักเรียนที่ยังไม่ได้เงิน 50 บาท/ปี และนักเรียนที่ยังไม่ดำเนินการเพราะรอเงินโรงเรียน และวางแผนจะทำช่วงปิดเทอม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. ผลการดำเนินโครงการในทัศนะของนักเรียนและผู้ปกครอง

โครงการค้าขาย เกิดจากนักเรียนรวมกลุ่มดำเนินกิจการในชุมชนตามลำพัง จากการสำรวจสภาพการดำเนินโครงการอาชีพอิสระในชุมชน และสัมภาษณ์นักเรียนคนหนึ่งสรุปได้ความว่า กิจการทอผ้าปริศน์ต่อยมีสมาชิก 3 คน กิจการยังไม่มีครูที่ปรึกษา รวมกลุ่มจากเพื่อนสนิทบ้านอยู่ใกล้กันและอยู่ใกล้วัด เจ้าอาวาสมักเรียกให้ปรนนิบัติรับใช้อยู่เนือง ๆ นักเรียนคนหนึ่งในกิจการนี้ เล่าว่า ครั้งแรกคิดเลี้ยงหมูจากข้าววัด แต่มีปัญหาว่าระหว่างไปโรงเรียนไม่มีคนดูแล และคิดว่าซื้อหมูอาจส่งกลิ่นรบกวนเพื่อนบ้าน จึงไม่ทำ ต่อมาเข้าห้องสมุดโรงเรียนพบหนังสือการทำเครื่องเล่นอิเล็กทรอนิกส์อย่างง่าย จึงคิดทำอาชีพอิสระจากความสนใจเครื่องไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ เพราะมีพื้นฐานความรู้จากวิชาไฟฟ้าเบื้องต้นและชอบวิชาโครงการงานวิทยาศาสตร์ จึงทดลองทำเครื่องกระป๋องนมหยอดเหรียญ มีเข็มชี้ตัวเลขได้ทอผ้าตามจำนวนตัวเลข สมาชิกในกลุ่มตกลงใจทำกิจการใต้ถุนบ้าน ลูกค้าเป็นเด็ก ๆ แถวบ้านมาดูรายการทีวีการ์ตูนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ส่วนวันธรรมดาฝากเด็ก ๆ ไปขายที่โรงเรียนวัดใกล้บ้านกิจการได้กำไรครั้งละ 10-15 บาท แบ่งกำไรให้คนช่วยขายครั้งละ 2-3 บาท เด็ก ๆ สนใจชอบเล่น ทำสนุกได้ใช้อะไหล่อุปกรณ์ไฟฟ้าเก่าที่สะสมไว้แต่การทำกิจการไม่ต่อเนื่อง เพราะทอผ้าหมดไม่มีเวลาไปซื้อ บางครั้งถ่านไฟฉายเครื่องเล่นหมด บางครั้งเครื่องเล่นเสีย เพราะสายไฟฟ้าต่อไว้อย่างหลวม ๆ ไม่มีเครื่องมือเชื่อมสายไฟจึงคิดว่าถ้ามีเวลาจะทำ 2 เครื่องเพื่อบริการลูกค้าได้ทันและทำสำรองไว้เผื่อเครื่องเสีย นักเรียนให้สัมภาษณ์ว่าสนุกเพราะได้ทำไม่ใช่เพราะได้เงิน

กิจการขายลูกชิ้น นักเรียนคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า ครั้งแรกนักเรียนตั้งใจจะรอกเงินกู้ 600 บาท ซื้ออุปกรณ์ของกิจการ แต่เห็นเพื่อน ๆ บางกลุ่มเริ่มทำมีรายได้บ้างแล้ว พวกเราไม่สบายใจจึงปรึกษาพ่อแม่ ท่านแนะนำให้ทำย่อย ๆ ไปก่อน พวกเราจึงคิดทำหวานเย็นขาย เพราะลงทุนน้อยเฉลี่ยคนละ 10 บาท ทำหวานเย็นขายวันละ 20-25 ถูงได้กำไรวันละ 5-6 บาท แรก ๆ ใช้วิธีหิ้วขาย เดินตามลูกค้าตามบ้าน ต่อมาเพื่อนบ้านรู้ว่าเราขายหวานเย็นให้มาซื้อเองที่บ้าน แซ่ตู้เย็นใส่ไว้ ในวันหยุดบางครั้งก็นำการบ้านมาทำไปด้วย ประสบการณ์ขายครั้งแรก ๆ นักเรียนรู้สึกอายนิดเดียวนี้ขึ้นแล้ว นักเรียนให้สัมภาษณ์ว่า

"ผมทำหน้าที่เก็บเงิน ทำบัญชี แต่ผมคิดว่ายังไม่จำเป็นต้องทำบัญชี เพราะเงินยังน้อยจำเองได้ โครงการอาชีพอิสระนี้ ผมเข้าใจตามที่ได้ยินรุ่นพี่คุยกันว่าจบชั้นม.3 ถ้าไม่มีรายไ้ระหว่างเรียนจะไม่ให้ออกจากโรงเรียน แม่เลยให้ทำอย่างไ้ก็ตามผมคิดว่า เรายังคงมีหน้าที่เรียนให้ดีที่สุดเพียงอย่างเดียว"

สำหรับโครงการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะกลุ่มเลี้ยงไก่ นั้น นักเรียนรวมกลุ่มในชุมชนทำกรงไก่ ตามประสบการณ์และความเข้าใจที่มี บางครั้งผู้ปกครองให้คำแนะนำทักท้วงนักเรียนไม่ฟัง ผู้ปกครองคนหนึ่งมาจากชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนเป็นส่วนหนึ่งของวนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขายรับของป่าจากชาวบ้าน ขายที่ตลาดกรุงเทพฯ ผู้ปกครองให้สัมภาษณ์ว่า

"อาชีพค้าขายทำให้ผู้ปกครองไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมโรงเรียน ลูกเพิ่งเข้าใหม่ชั้น ม.1 กลัวลูกน้อยใจ แม่ไม่เคยมาร่วมกิจกรรมโรงเรียนและกลัวจะถูกโรงเรียนว่าไม่ให้ความร่วมมือจึงหาเวลามาร่วมกิจกรรมทอดผ้าป่าโรงเรียนครั้งนี้ สำหรับกิจกรรมอาชีพนั้นไม่ได้มาร่วมประชุมแต่ทราบจากเด็กในความปกครองว่าโรงเรียนมีความคิดให้เด็กรวมกลุ่มทำอาชีพโดยเฉพาะคนยกเว้นค่าเล่าเรียนทุกคนต้องทำที่ผู้ปกครองมาวันนี้ต้องการปรึกษาครูว่า เด็กไม่มีเวลาทำกิจกรรมนี้ เพราะต้องช่วยผู้ปกครอง จัดการงานที่บ้าน เตรียมของขาย วันหยุด ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ บ้านต้องการคนช่วยงาน อีกทั้งคิดว่าการทำโครงการนี้ เด็กที่รวมกลุ่มเลี้ยงไก่ ชวนกันขึ้นไปตัดไม้รวกในป่าถ้าตัดไม่เป็นเกรงจะเกิดอุบัติเหตุเป็นอันตรายเป็นห่วง และคิดว่ากิจกรรมนี้เป็นภาระไม่สนับสนุน" เมื่อผู้ปกครองคุยกับผู้วิจัยจนเข้าใจวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายและนโยบายโรงเรียนในการจัดกิจกรรมนี้แล้ว ก็เปลี่ยนความตั้งใจ ยินดีสนับสนุนกิจกรรมอาชีพอิสระของโรงเรียน และกล่าวเสริมว่า "ผู้ปกครองต้องการสนับสนุนลูกทำอาชีพค้าขาย ยิ่งแม่ทำอยู่แล้ว เห็นช่องทางหาเงินและเด็กได้ฝึกหัดกับแม่เป็นงานอยู่แล้ว แต่ใจจริงอยากให้ลูกเรียนสูง ๆ มีความรู้เป็นสมบัติติดตัว ความรู้จะใช้เมื่อไรก็ได้ใช้ไม่หมด" ผู้ปกครองกล่าวย้ำว่า

เห็นด้วยกับการส่งเสริมอาชีพอิสระ แต่ไม่ต้องการให้เด็กทำในสิ่งเกินตัว การตัดไม้ในป่าเป็น ห่วงจริง ๆ"

ผู้ปกครองเด็กหญิงแก้ว ใจดี มีโอกาสมาร่วมประชุมรับนโยบายแนวปฏิบัติโครงการอาชีพอิสระ ผู้วิจัยเข้าชุมชนเยี่ยมและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนี้ ผู้ปกครองให้สัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นว่า

"ทราบข่าวโรงเรียนให้ทำอาชีพอิสระมา 2 เดือนแล้ว แต่เห็นเจียบไป แม่อยากให้ลูกทำกิจการคนเดียวถ้ากู้เงินได้ เพราะเป็นห่วงว่าถ้ากู้เงินก่อนมาทำกับเพื่อนหลายคนทำลำบาก เราจะดูแลสั่งสอนลูกคนอื่นไม่ได้ ถ้าเด็กไม่รับผิดชอบจะเป็นภาระแก่แม่ การกู้เงินมาเป็นห่วงเป็นภาระไม่สบายใจ เกรงว่าถ้าเด็กทำขาดทุนต้องรับใช้หนี้ เงินกู้ก้อนนี้ถ้านำไปตกดอกได้ แม่จะรับเอาไปทำให้"

ส่วนพ่อให้สัมภาษณ์ว่า

"ทราบมาว่าเด็กรวมกลุ่มกัน 3 คน คิดเลี้ยงเป็ด ตอนนี้อย่างยังไม่ทำเพราะรอกู้เงินโรงเรียน ถ้าเลี้ยงสัตว์คิดว่าไม่ให้เป็นภาระต้องเลี้ยงดู เด็กของเราก็ไม่มีเวลาด้วย ถ้าค้าขายพ่อแม่พอจะแนะนำการทำกินได้ เพราะแม่ชอบค้าขายและทำอยู่แล้ว ทุกวันนี้เด็กพอจะมีรายได้บ้าง วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เด็กได้รับจ้างดำนาบ้าง ทำร่นบ้าง หน้าแล้งเข้ากรุงเทพทำงานก่อสร้าง ทำทุกอย่างที่ได้เงินหาเงินใช้ไปโรงเรียน"

กิจการจรรยาเริ่มเปิด สมาชิกในกิจการ 5 คน เป็นพี่น้องกัน 3 คนเรียนอยู่โรงเรียนเดียวกัน แม่และพี่สะใภ้ร่วมลงทุนด้วยโดยแม่ให้ยืมเงินทุนคนละ 100 บาท มีข้อตกลงว่าเมื่อกิจการเลี้ยงเป็ดมีผลผลิตไข่เป็ด ขายมีรายได้จะต้องสะสมเงินที่ได้คืนทุนให้กิจการก่อนแบ่งผลกำไร ผู้วิจัยเข้าชุมชนสัมภาษณ์นักเรียนและผู้ปกครอง ขณะเริ่มดำเนิน กิจการมาได้เดือนเศษ

สรุปได้ว่า แรกเริ่มนักเรียนรวมกลุ่มกันคิดค้าขาย แต่ไม่รู้ว่าจะขายอะไรดี จึงปรึกษาผู้ปกครอง
แม่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับข้อจำกัดของนักเรียนเรื่องประสบการณ์ค้าขาย ช่วงเวลาดำเนินกิจการ
ลูกค้า การคมนาคม การตลาด และที่สำคัญคือ แม่เป็นชานา ไม่ถนัดค้าขาย ไม่รู้จะแนะนำลูก
ได้อย่างไร แม่เล่าว่า "แนะนำลูกให้ลงทุนเลี้ยงเป็ด เพราะแม่มีประสบการณ์เลี้ยงเป็ด
ไข่เป็ดราคาดี และคนนิยมบริโภคไม่ต้องหาลูกค้า และถ้าเป็ดไข่มาก ๆ มีเหลือขายส่งร้านค้า
ได้ เก็บไว้กินเองก็ได้ เมื่อตกลงใจแม่ลงทุนให้ก่อน 500 บาท ซื้อลูกเป็ดและอาหารเป็ด แบ่ง
หน้าที่กับลูกในการเลี้ยงดู โดยวันปกติลูกไปโรงเรียน แม่และพี่สะใภ้รับหน้าที่ช่วยกันเลี้ยงดูให้
แต่วันหยุดลูก 3 คน แบ่งหน้าที่กันเอง ความเข้าใจของผู้ปกครองในการสนับสนุนกิจกรรมนี้ ผู้
ปกครองเข้าใจว่า โรงเรียนให้นักเรียนหา อาชีพทำที่บ้านมีรายได้บ้างแล้วครูจะมาตรวจให้
คะแนน ขณะนี้กำลังรอครูมาตรวจให้คะแนน ก่อนปิดภาคเรียน 1 สัปดาห์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักเรียน
คนหนึ่งเกี่ยวกับความก้าวหน้าของกิจการ และทัศนคตินักเรียนต่อการทำกิจกรรมนี้ นักเรียนให้
สัมภาษณ์ว่า ขณะนี้เป็ดกำลังโต แม่ให้ดูแล้ววันหยุดเสาร์-อาทิตย์ บางครั้งเรา 3 คน ช่วยกัน
ไปซื้อแหแห นาลูกปลา ตามคลองมาให้เป็ดกิน รู้สึกว่าการทำกิจกรรมนี้เป็นภาระ ไม่สนุก
ไม่ชอบ ชอบเรียนอย่างเดียวมากกว่า แต่เมื่อครูให้ทำก็ต้องรับผิดชอบ

ภาคเรียนที่ 1/2534 หลังจากนักเรียนรับนโยบาย แนวปฏิบัติโครงการอาชีพอิสระ
จากครูหัวหน้าโครงการแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่ขยายผลการดำเนินโครงการสู่ชุมชนไม่พร้อมกัน
กลุ่มที่พร้อมดำเนินการก่อนเป็นกลุ่มอาชีพอิสระค้าขาย นักเรียนส่วนใหญ่รวมกลุ่มทำกิจกรรมที่
บ้านเพื่อนคนใดคนหนึ่งตามความรู้ประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ บางกลุ่มผู้ปกครองมีส่วนสนับสนุนให้คำ
ปรึกษาแนะนำ ร่วมลงทุน ช่วยเหลือลดข้อจำกัดของนักเรียนทั้ง ๆ ที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ได้รับข้อมูล
ตามการรับรู้ของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน การดำเนินกิจกรรมอาชีพอิสระของนักเรียนใน
เบื้องต้น นักเรียนส่วนหนึ่งพอใจกับการได้ลองหาประสบการณ์อาชีพ นักเรียนอีกส่วนหนึ่งดำเนิน
กิจกรรมเพราะเข้าใจว่า ครูให้รับผิดชอบทำโครงการอาชีพอิสระ เพราะนักเรียนมีข้อผูกพัน
ขอยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ว่า "นักเรียนที่ขอยกเว้นเงินบำรุงการ
ศึกษา ต้องทำโครงการอาชีพอิสระทุกคนและมีรายได้อย่างน้อยคนละ 50 บาท/ปี"

โรงเรียนพระมงกุฎวิทยาลัย

ภาคเรียนที่ 1/2534 หลังจากผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการรับนโยบายแนวปฏิบัติ โครงการอาชีพอิสระจากกรมแล้ว ผู้บริหารเห็นว่า การบริหารโครงการนี้มีหลักสำคัญ 2 ข้อคือ ดำเนินโครงการไม่ให้เกิดกระทบต่อการเรียนในระบบโรงเรียน และบริหารการใช้เงิน 70,000 บาท ให้ถูกต้องชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของกรม ครู-นักเรียนไม่ควรทดลองทำ ลองผิดลองถูก โดยเริ่มต้นจากจุดศูนย์ โครงการหารายได้ระหว่างเรียนที่ผ่านมา โรงเรียนดำเนินการตามสภาพ ตามประสบการณ์ และความเข้าใจยังไม่ได้นำหลักวิชาการมาใช้จำเป็นที่โรงเรียนต้องดำเนินการให้ชัดเจนในหลักวิธีการ" ดังนั้น การเตรียมความพร้อมครู-นักเรียน เพื่อความชัดเจนการปฏิบัติและการใช้เงิน ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานจึงร่วมกันวางแผนดำเนินการอย่างเป็นระบบขั้นตอน เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจลักษณะโครงการอาชีพอิสระและหลักวิชาการประกอบการเป็นพื้นฐาน เพื่อให้ครูทั้งโรงเรียนขยายผลสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียนต่อไป ภายใต้การดูแลประสานงานของคณะกรรมการดำเนินงานสามารถอธิบายรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นตอนดำเนินการระดับครู ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ แจงครูรับนโยบายแนวปฏิบัติ สร้างความรู้ความเข้าใจโครงการอาชีพอิสระและความรู้การประกอบการ แต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดำเนินงานโครงการ การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนสามารถอธิบายรายละเอียดดังนี้

1. การแจ้งครูรับนโยบายแนวปฏิบัติ ผู้บริหารเป็นผู้ดำเนินการ โดยจัดโครงการอาชีพอิสระเป็นส่วนหนึ่งในวาระการประชุมครูรับนโยบายราชการเร่งด่วน ผู้บริหารมอบครูหัวหน้าโครงการสร้างความรู้ความเข้าใจครู และครูประจำชั้นทุกคนมีหน้าที่ขยายผลความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียน โรงเรียนกำหนดให้ครูทุกคนต้องเป็นที่ปรึกษากลุ่มอาชีพอิสระอย่างน้อยคนละ 1 กลุ่ม ครูอาจติดต่อบุคคลภายนอกเป็นที่ปรึกษาได้ถ้ากลุ่มมีมาก โรงเรียนต้องการ

ฝึกนักเรียนทำงานระบบกลุ่ม ดำเนินการให้เหมาะกับสภาพและกำลัง โดยไม่ให้มีผลกระทบต่อ การเรียน นักเรียนไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมทุกวัน ดำเนินการเป็นช่วงก็ได้ นักเรียนควรมีผล ผลิตจำหน่าย บริโภคมีรายได้เฉลี่ยคนละ 50 บาท/ปี หรือมากกว่านี้ สำหรับโครงการที่ต้อง การกู้เงินต้องรอก่อน ส่วนโครงการที่ไม่ต้องการกู้เงิน สามารถดำเนินการได้ทันที อย่่างไรก็ตาม การดำเนินการ ผู้บริหารย้ำเน้นว่า "โรงเรียนต้องสร้างความเข้าใจกระบวนการดำเนิน โครงการตามขั้นตอน มีการทำเอกสารหลักฐานชัดเจน" นอกจากนี้โรงเรียนยังวางแผนติดต่อกับเทศบาลขอจัดตลาดนัดในหมู่บ้านเพื่อให้นักเรียนได้ขยายกิจการสู่ตลาดชุมชน

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจโครงการอาชีพอิสระและความรู้การประกอบการ แก่ครู ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการเป็นผู้ดำเนินการ โดยใช้เวลาหลังเลิกเรียน 3 วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยเลียนแบบวิธีการให้ความรู้คล้ายกับที่หน่วยศึกษานิเทศก์กรมจัดดำเนินการ

3. การแต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดำเนินงานโครงการ โรงเรียนออกคำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 4 ชุด คือ

3.1 คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยครู 7 คน ส่วนใหญ่เป็นครู วิชาการ มีครูเกษตรเป็นครูวิชาชีพเพียงคนเดียว และได้รับมอบหมายเป็นครูหัวหน้าโครงการ คณะกรรมการดำเนินงาน ทำหน้าที่เตรียมความพร้อมครู-นักเรียน ประสานการดำเนินโครงการ ตามขั้นตอน งานที่ดำเนินการได้แก่ การเขียนโครงการอาชีพอิสระของโรงเรียน ประเมินสภาพ ปัจจุบันและปัญหา ประสานงานครูประจำชั้นสร้างความเข้าใจโครงการอาชีพอิสระนักเรียน ประสานงานครูที่ปรึกษาดำเนินโครงการ แก้ปัญหานักเรียนไม่มีกลุ่มอาชีพอิสระ ประสานงานโครงการที่ต้องการกู้เงินเสนอกรรมการส่งเสริมอาชีพอิสระพิจารณาต่อไป ชี้แจงการใช้คู่มือครู ที่ปรึกษา ฯลฯ กิจกรรมที่ดำเนินการแต่ละขั้นตอนอธิบายรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การเขียนโครงการอาชีพอิสระและประเมินสภาพปัจจุบัน
คณะกรรมการดำเนินงาน เขียนโครงการอาชีพอิสระ และประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหา เก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจชุมชน และทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่ออาชีพอิสระเพื่อสรุป ข้อมูล เป็นเอกสารประกอบการดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อการรายงานผู้บริหารต่อไป

3.1.2 การประสานงานครูประจำชั้นสร้างความเข้าใจโครงการอาชีพ

อิสระ คณะกรรมการดำเนินงานประสานงานครูประจำชั้น กระตุ้นนักเรียนนำผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมวันไหว้ครู และสร้างความรู้ความเข้าใจกิจกรรมอาชีพอิสระแก่ผู้ปกครองกระตุ้นนักเรียนทุกคนศึกษาหาความรู้ ตอบปัญหาจากบอร์ดนิทรรศการอาชีพอิสระ นอกจากนี้ คณะกรรมการดำเนินงานยังได้ประสานงานฝ่ายวิชาการ โรงเรียนจัดครูประจำชั้นให้ความรู้การประกอบการแก่นักเรียน 10 คาบ

3.1.3 การประสานงานครูที่ปรึกษาดำเนินโครงการ ผู้บริหารเปิด

โอกาสให้ครูหัวหน้าโครงการ ประสานงาน และดำเนินงานกิจกรรมตามขั้นตอนทุกครั้ง หลังการประชุมครู กิจกรรมที่คณะกรรมการดำเนินงานจัดดำเนินการได้แก่ การปรับกลุ่มอาชีพอิสระให้เหมาะสมกับจำนวนครูและอธิบายการใช้แบบฟอร์มเอกสารคู่มือครูที่ปรึกษา

- การปรับกลุ่มอาชีพอิสระให้เหมาะสมกับจำนวนครู โรงเรียนดำเนินการตามประสบการณ์เดิม ในการทำโครงการหารายได้โดยใช้คาบหารายได้ ซึ่งจัดไว้ในตารางเรียน 1 คาบ/สัปดาห์ ปรับกลุ่มกิจกรรมซ้ำกันคล้ายกันระดับหนึ่ง เพื่อลดข้อจำกัดตลาดในโรงเรียนและ โรงเรียนมีครูที่ปรึกษาจำกัด หลังจากโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาชีพอิสระแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานแจ้งการปรับกลุ่มอาชีพอิสระอย่างเป็นทางการ มอบครูทุกคนรับเป็นที่ปรึกษาคนละ 1 กลุ่ม และแจ้งครูดำเนินการเกี่ยวกับการเขียนโครงการ ครูหัวหน้าโครงการแนะนำว่า "เด็กไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นทำตั้งแต่กระบวนการผลิต ให้ตัดความยุ่งยากการผลิตบางกระบวนการออกและโครงการที่นักเรียนเสนอแล้วบางโครงการทำไม่ได้ ให้ครูเปลี่ยนแนวคิดเด็กทำในสิ่งที่ครูถนัดหรือสามารถหาวิทยากรได้"

- อธิบายการใช้แบบฟอร์มเอกสารคู่มือครูที่ปรึกษา ผู้บริหารกระตุ้นครูหัวหน้าโครงการประชุมครูทำความเข้าใจเอกสารคู่มือครูที่ปรึกษาให้อยู่ในระดับเดียวกัน ครั้งแรกครูหัวหน้าโครงการไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะกรรมการทำเอกสารคู่มือไม่เสร็จ หลังจากทำเอกสารคู่มือเสร็จ ครูหัวหน้าโครงการแจกครูที่ปรึกษาทำความเข้าใจคู่มือครูที่ปรึกษาด้วยตนเองส่วนแบบฟอร์มการดำเนินโครงการที่สำคัญ ครูเลขานุการของโครงการและครูธุรการศึกษาวีธีใช้แบบฟอร์มต่าง ๆ ร่วมกัน และให้คำปรึกษาครู-นักเรียนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อทำเอกสารหลักฐานเป็นข้อมูลประกอบการปฏิบัติ ซึ่งครูที่ปรึกษาทุกกลุ่ม

ต้องรับผิดชอบรวบรวมสรุปผลการดำเนินการต่อไป

3.1.4 การแก้ปัญหานักเรียนไม่มีกลุ่ม คณะกรรมการดำเนินงาน มีมติมอบครูหัวหน้าโครงการประสานงานศูนย์ฝึกวิชาชีพ จัดครูที่ปรึกษาร่วม กิจกรรมอาชีพ 6 กลุ่ม และจัดนักเรียนที่เหลือเข้ากลุ่ม พร้อมกับจัดครูที่ปรึกษาในโรงเรียนรับผิดชอบประสานงานครูศูนย์ฝึกวิชาชีพกลุ่มละ 2 คน

3.2 คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพอิสระ โรงเรียนแต่งตั้งกรรมการ 7 คน ตามหลักเกณฑ์ของโครงการอาชีพอิสระ แต่คณะกรรมการส่งเสริมโครงการอาชีพอิสระยังไม่ได้พิจารณาโครงการที่ใช้เงินและนักเรียนกลุ่มต้องการกู้เงินโรงเรียนยังไม่ได้ดำเนินโครงการขึ้นปฏิบัติ

3.3 คณะกรรมการผลิตเอกสารโครงการอาชีพอิสระ ประกอบด้วยครู 11 คน ทำหน้าที่ผลิตเอกสารเลียนแบบเอกสารคู่มือโครงการอาชีพอิสระของกรม 3 เล่ม คณะกรรมการแบ่งงานรับผิดชอบผลิตคู่มือการบริหาร คู่มือครูที่ปรึกษา และคู่มือนักเรียน จุดมุ่งหมายการเลียนแบบเอกสารคู่มือของกรมนั้น โรงเรียนต้องการให้ครู-นักเรียนทำความเข้าใจ เอกสารทุกขั้นตอนจากต้นฉบับ เพื่อป้องกันการตีความผิดเพี้ยนจากต้นฉบับจริง และมอบแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องดังได้กล่าวมาแล้ว

3.4 คณะกรรมการจัดนิทรรศการอาชีพอิสระ ประกอบด้วยครู 8 คน จัดบอร์ดนิทรรศการความรู้อาชีพอิสระ 10 บอร์ด แบ่งการจัด 2 ส่วนคือ บอร์ดหลักวิชาความรู้อาชีพอิสระได้แก่ เกณฑ์ปฏิบัติโครงการอาชีพอิสระ กระบวนการขั้นตอนการดำเนินโครงการ ความรู้การประกอบการ คำถามเกี่ยวกับโครงการอาชีพอิสระ และบอร์ดตัวอย่างอาชีพอิสระ แบ่งเป็น 4 กลุ่มอาชีพคือ อาชีพเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และอาชีพบริการ โดยคณะกรรมการฯ เลือกถ่ายภาพอาชีพอิสระในท้องถิ่นมาเสนอเป็นตัวอย่างอาชีพ

บทวิเคราะห์การดำเนินการระดับครู

1. ผู้บริหารระดับต้น ติดตามการดำเนินโครงการอาชีพอิสระตามขั้นตอนเป็นระบบ ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านครูหัวหน้าโครงการ และครูหัวหน้าโครงการจะประสานงานกับ คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อจัดดำเนินการต่อไป การจัดดำเนินการระดับครูส่วนใหญ่ใช้ การประชุมครู ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนพระมงกุฎเกล้าฯ จัดประชุมครูบ่อยครั้ง โดยเฉลี่ยเดือนละ 2 ครั้งขึ้นไป การประชุมครูส่วนใหญ่ผู้บริหารใช้เวลาราชการในเวลาเรียนของนักเรียนจัดประชุม บางครั้งใช้เวลาครึ่งวันเช้า บางครั้งใช้เวลาครึ่งวันบ่าย บางครั้งจัดเวลาเรียนเหลือคาบละ 40 นาที ขณะประชุมครูนักเรียนจะได้รับมอบหมายให้ "ลงพื้นที่" ทุกครั้ง โดยโรงเรียนกำหนด พื้นที่เขตพัฒนาจุดต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน มอบนักเรียนทุกระดับชั้นรับผิดชอบพัฒนาตลอด ภาคเรียนโดยใช้เวลาก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียนทุกวันทำพื้นที่ ครูฝ่ายปกครองมอบ คณะกรรมการนักเรียนให้คะแนนประกวดพื้นที่และรายงานผลติดตามการทำงานหน้าแถวทุกเช้า ดังนั้นเมื่อนักเรียนมีเวลาว่างจึงมักได้รับคำสั่งให้ลงพื้นที่เป็นประจำ โรงเรียนจัดโครงการ อาชีพอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการประชุมครูเกือบทุกครั้ง โดยมอบครูหัวหน้าโครงการเป็นผู้ ดำเนินการประชุมเพื่อกระตุ้น ติดตามประสานงานและดำเนินโครงการอาชีพอิสระตามขั้นตอน บางครั้งเปิดอภิปรายแสดงความคิดเห็นแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น เวลาที่เหลือจากการ ประชุมครูบางครั้ง ครูหัวหน้าโครงการมอบครูที่ปรึกษาพบนักเรียนในกลุ่มเพื่อจัดดำเนินการตาม ขั้นตอน การดำเนินกิจกรรมลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนส่งเสริมโครงการอาชีพ อิสระโดยใช้เวลาเรียนบางส่วนและมีผลกระทบต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ

2. เทคนิควิธีบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนพยายามกระจายทุก ๆ งานให้ครู ทุกคนมีส่วนร่วมทุก ๆ กิจกรรม ครูทุกคนได้รับมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบตามความสามารถและความเหมาะสม โรงเรียนออกคำสั่งอย่างเป็นทางการในการดำเนินงานทุกครั้ง คุณลักษณะครู หัวหน้าโครงการบริหารงานโครงการอาชีพอิสระก็เช่นกัน หลังจากครูหัวหน้าโครงการรับคำสั่ง จากผู้บริหารระดับต้น ติดตามการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ครูหัวหน้าโครงการพยายามถ่ายทอด ความรู้ความเข้าใจ และความต้องการของผู้บริหารแก่คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว เพื่อจัดดำเนินงานทุก ๆ ขั้นตอนให้สำเร็จลุล่วงในเวลาที่กำหนด

ขั้นตอนการดำเนินการระดับนักเรียน ผู้บริหาร ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานประสานงานครูดำเนินการโครงการอาชีพอิสระ 2 กิจกรรมคือ สร้างความรู้ความเข้าใจโครงการ และติดตามการดำเนินการภาคปฏิบัตินักเรียน

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจโครงการอาชีพอิสระ โรงเรียนดำเนินการ
2 ลักษณะ คือ ส่งเสริมนักเรียนหาความรู้จากสื่อรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดนิทรรศการอาชีพอิสระ เชิญบุคคลตัวอย่างบรรยายประกอบความรู้ ดูวิดีโอเทปการประกอบการ และจัดครูประจำชั้นให้ความรู้การประกอบการดังได้กล่าวมาแล้ว

2. การติดตามการดำเนินการภาคปฏิบัตินักเรียน

ครูหัวหน้าโครงการมอบครูที่ปรึกษารับผิดชอบกลุ่มอาชีพอิสระคนละ 1 กลุ่ม โดยให้เหตุผลว่า "ถ้ากลุ่มมากกว่านี้ ครูที่ปรึกษาติดตามสนับสนุนเด็กได้ไม่เต็มที่" โครงการที่เกิดขึ้นมี 28 กลุ่ม แบ่งตามลักษณะกิจกรรมได้ 3 ประเภท สามารถอธิบายรายละเอียดการติดตามการดำเนินการดังนี้

1. โครงการค้าขายมีจำนวนมากที่สุด 19 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 68 ของโครงการทั้งหมด ส่วนใหญ่ขายขนมของขบเคี้ยว ของว่าง และผลไม้ต่าง ๆ

2. โครงการเกี่ยวกับการผลิตมี 6 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 21 ของโครงการทั้งหมดได้แก่ กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว 3 กลุ่ม กลุ่มเลี้ยงสัตว์ปีก 2 กลุ่ม กลุ่มงานฝีมือโครสลิตซ์ 1 กลุ่ม

3. โครงการงานบริการ มี 3 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 11 ของโครงการทั้งหมด ได้แก่ กลุ่มดนตรีอิสระเพื่อชุมชน กลุ่มบริการอาหารกลางวัน (ทำความสะอาด) กลุ่มทำความสะอาดเคลื่อนที่

2. รายละเอียดการดำเนินการของโครงการ

กลุ่มกิจกรรม 28 กลุ่ม ครูส่วนใหญ่รับเป็นที่ปรึกษาคณะ 1 กลุ่ม กลุ่มที่มีครูที่ปรึกษา 2 คนมี 2 กลุ่ม ครูที่รับเป็นที่ปรึกษามากกว่า 1 กลุ่มมี 5 คน แต่ละกลุ่มมีจำนวนสมาชิกแตกต่างกันมากตั้งแต่ 2-17 คน กลุ่มที่มีสมาชิก 2-5 คน มี 10 กลุ่ม สมาชิก 6-9 คน มี

13 กลุ่ม 10 คนขึ้นไปมี 5 กลุ่ม กลุ่มขนาดใหญ่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยนักเรียนหลายระดับชั้น เนื่องจากฝ่ายวิชาการจัดกลุ่มย่อยส่วนหนึ่งที่กิจกรรมซ้ำกัน คล้ายกันรวมกันตามความสนใจความถนัด ส่วนนักเรียนไม่มีกลุ่ม 102 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้น ม.1, ม.2 ในจำนวนนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากนักเรียนรวมกลุ่มและคิดกิจกรรมได้แล้วแต่หาครูที่ปรึกษาไม่ได้ นักเรียนท้อใจจึงไม่ส่งหลักฐานใบสมัคร โรงเรียนประสานงานศูนย์ฝึกวิชาชีพสระบุรี จัดนักเรียนทั้งหมดเข้ากลุ่ม เพื่อต้องการจัดดำเนินโครงการอาชีพอิสระให้เสร็จตามขั้นตอนระดับหนึ่ง และต้องการรายงานผลการดำเนินโครงการครั้งที่ 1 แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ในระดับหนึ่ง

กิจกรรมร้อยละ 90 ดำเนินการในโรงเรียน กิจกรรมที่ใช้สถานที่ในชุมชน ดำเนินการมี 2 กลุ่มเท่านั้น โครงการที่ต้องการกู้เงินโรงเรียนมี 2 กลุ่ม เป็นโครงการเลี้ยงสัตว์ทั้ง 2 กลุ่ม ต้องการกู้เงินทั้งสิ้น 7,000 บาท แต่ยังไม่เริ่มดำเนินการเพราะ รอกรมอนุมัติเงินดำเนินโครงการยังไม่ถึงระดับโรงเรียน และนโยบายโรงเรียนเน้นการให้ทฤษฎีความรู้ ความเข้าใจลักษณะโครงการ ประกอบกับสถานที่ดำเนินการในโรงเรียนไม่พร้อม พื้นที่ในโรงเรียนอยู่ระหว่างกำหนดเขตแนวถนน อาคารเรียนหลังใหม่และถมที่ไร่นาสวนผสม ส่วนโครงการค้าขายและบริการไม่ประสงค์กู้เงินโรงเรียน คณะกรรมการดำเนินงานจึงอนุมัติดำเนินโครงการภาคปฏิบัติทันทีที่พร้อม นักเรียนส่วนใหญ่รวมทุนกันเองตามลักษณะกิจการและตามมติข้อตกลงของกลุ่มโดยเฉลี่ยคนละ 10-50 บาท สามารถอธิบายรายละเอียดการดำเนินโครงการแต่ละประเภทดังนี้

โครงการค้าขาย ระยะแรกครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นคล้ายกันว่า "กิจกรรมเป็นของนักเรียนควรรีให้นักเรียนเริ่มต้นด้วยตนเอง ครูได้ให้หลักการและความรู้แก่นักเรียนระดับหนึ่งแล้ว" แต่ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่พบว่า นักเรียนไม่กระตือรือร้นพัฒนาความรู้ความสามารถสู่การปฏิบัติ ครูส่วนใหญ่รับรู้ว่านักเรียนมีช่วงเวลาดำเนินการภาคปฏิบัติสั้นในภาคเรียนนี้และต้องดำเนินการไม่ให้มีผลกระทบต่อการศึกษา ที่ผ่านมารโรงเรียนใช้เวลาดำเนินกิจกรรมภาคทฤษฎีความรู้มาก และโรงเรียนต้องรายงานผลการดำเนินโครงการในเดือนสิงหาคม 2534 ครูที่ปรึกษาและนักเรียนกลุ่มกิจกรรมเดิม 3 กลุ่ม (กลุ่มถั่วกรอบแก้ว กลุ่ม

ลุ่มดำและกลุ่มชนมจีน) มีความพร้อมระดับหนึ่งดำเนินการภาคปฏิบัติได้ทันทีที่ครูที่ปรึกษากระตุ้น
 ดังนั้นครูเก่าส่วนหนึ่งจึงมีส่วนกระตุ้นครูอื่น ๆ โดยเฉพาะครูใหม่ให้เร่งติดตามกระตุ้นนักเรียน
 ดำเนินการภาคปฏิบัติ

นักเรียนที่ดำเนินการภาคปฏิบัติช้า ไม่กระตือรือร้นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียนม.3
 และกลุ่มที่มีนักเรียนหลายระดับชั้นอยู่กลุ่มเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการยุบกลุ่มย่อยที่กิจกรรมคล้ายกัน
 รวมอยู่กลุ่มเดียวกัน นักเรียนรุ่นน้องจะให้รุ่นพี่เป็นผู้นำและประสานงานกับครูที่ปรึกษา แต่รุ่นพี่
 ไม่รับผิดชอบเท่าที่ควรจึงทำให้รุ่นน้องดำเนินการภาคปฏิบัติช้าตามไปด้วย บางกลุ่มนักเรียนม.1
 แยกตัวออกมาทำคนเดียวหารายได้อยู่ระยะหนึ่ง บางกลุ่มครูให้นักเรียนม.1, ม.2 ดำเนินการ
 ก่อนนักเรียนม.3 บางกลุ่มครูติดตามกระตุ้นไม่ได้ผลจึงรับของมาให้ขายบางกลุ่มครูให้นักเรียน
 หางานรับจ้างทำในวันหยุดแล้วรายงานครูเป็นระยะ ๆ นักเรียนไม่ทำโดยให้เหตุผลว่า ไม่ว่าง
 ผู้ปกครองไม่ให้ทำต้องช่วยงานที่บ้าน ฯลฯ กลุ่มที่ดำเนินการภาคปฏิบัติได้ก่อนส่วนใหญ่จึงเป็น
 กลุ่มนักเรียนม.1, ม.2 นักเรียนส่วนใหญ่ซื้ออาหารสำเร็จรูปขนมต่าง ๆ อาหารว่างจากตลาด
 และแหล่งผลิตซึ่งบรรจุก่อเรียบริ้วย ขายได้ทันที ส่วนผลไม้ตามฤดูกาล นักเรียนประมาณราคา
 ขายจากราคาต้นทุน ตามขนาดผลและน้ำหนัก โดยขายทั้งผล การลงทุนแต่ละครั้ง กิจกรรมส่วน
 ใหญ่มุ่งขายให้หมดวันต่อวัน ทำบัญชีรับ-จ่าย กำไร-ขาดทุนแต่ละครั้งที่ขาย แต่ละวันมีกลุ่มที่ตั้ง
 ร้านขายเป็นกิจลักษณะเพียง 1-2 ร้านเท่านั้น โดยกลุ่มตั้งร้านขายประจำมีกลุ่มแค่เพียงกลุ่ม
 เดียว กิจกรรมส่วนใหญ่ขายสินค้าในห้องเรียนและขายเพื่อนห้องข้างเคียง นักเรียนส่วนใหญ่ขาย
 สินค้าไม่เป็นเวลา และสินค้าส่วนใหญ่ขายหมดก่อนพักกลางวัน โดยนักเรียนจะขายกันมากเวลา
 เข้าก่อนเข้าแถว และแอบขายระหว่างเวลาเรียน ระหว่างเปลี่ยนคาบเรียน อย่างไรก็ตาม
 กิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินการไม่ต่อเนื่อง นักเรียนเริ่มกิจกรรมได้ 2-3 ครั้ง จะหยุดขายโดย
 ไม่แจ้งครูที่ปรึกษาทราบ ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ใช้วิธีติดตามการดำเนินการจากหัวหน้ากลุ่มช่วงพัก
 กลางวันและในคาบหารายได้ เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำและแก้ปัญหา คาบดังกล่าวแม้ใน
 ตารางเรียนจะจัดเป็นคาบสำหรับกิจกรรมอาชีพอิสระ ครูที่ปรึกษามีโอกาสสนทนากับนักเรียนใน
 กลุ่มเพื่อติดตามการดำเนินกิจกรรม แต่ครูส่วนใหญ่มีความเห็นคล้ายกันว่า โรงเรียนมักใช้คาบ
 ดังกล่าวไม่ตรงวัตถุประสงค์ ดังนั้นบางครั้งครูจึงต้องติดตามการดำเนินการนักเรียนในเวลาพัก

กลางวัน ปัญหาการดำเนินการไม่ต่อเนื่องนักเรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลา การบ้านมาก กิจกรรมในโรงเรียนมีมาก ต้องดูหนังสือเตรียมสอบเก็บคะแนนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ฯลฯ ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่พบว่า นักเรียนเที่ยงงานกันทำ ไม่มีความรับผิดชอบ นักเรียนอาจไม่กล้าขาย ของนักเรียนหน้าที่ซื้อของมาโรงเรียนไม่ทันเรียนในคาบแรก ครูส่วนใหญ่มีส่วนช่วยลดข้อจำกัด นักเรียนในการซื้อของ ช่วยแก้ปัญหาโดยชักจูงนักเรียนหาสินค้าอื่นมาขาย ช่วยคิด ช่วยซื้อของ จากแหล่งผลิตใกล้บ้านครู จากชาวบ้านที่รับสินค้าในหมู่บ้านขายของข้างถนนมาให้นักเรียนขาย สำหรับกลุ่มที่นักเรียนเที่ยงงานกันทำไม่รับผิดชอบครู ส่วนใหญ่ให้นักเรียนจัดกลุ่มย่อยแบ่งหน้าที่ ขายสัปดาห์ละ 2 วัน หมุนเวียนกันไปและทำบัญชีแต่ละครั้งที่ขาย บางกลุ่มครูกำหนดหน้าที่ ประจำให้แต่ละคนรับผิดชอบงานหลักและทำหน้าที่ขายด้วยกัน บางกลุ่มนักเรียนแก้ปัญหาตนเอง โดยแบ่งกำไร จัดกลุ่มย่อยใหม่ เริ่มลงทุนกันใหม่ เปลี่ยนสินค้าขายไปเรื่อย ๆ โดยไม่ได้แจ้ง ครูที่ปรึกษาทราบ ส่วนกิจการที่ดำเนินการได้ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่เรียนอยู่ชั้นเดียวกันและ รวมกลุ่มกันโดยสมัครใจ ครูที่ปรึกษาติดตามสัปดาห์ละครั้งอย่างสม่ำเสมอ บางกลุ่มครูที่ปรึกษา ช่วยซื้อของให้บางวัน รับฝากอุปกรณ์การขาย ช่วยเหลือนักเรียนเท่าที่จะทำได้เพื่อให้นักเรียน ดำเนินกิจการเองได้ต่อเนื่อง กิจการส่วนใหญ่ปริมาณสินค้าที่ขายไม่สอดคล้องกับจำนวนสมาชิก กิจการไม่สามารถเพิ่มปริมาณสินค้าขาย แต่สินค้าที่ขายเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาด และความสามารถของสมาชิกในกลุ่มที่จะแสวงหาสินค้ามาขาย ถ้ากิจการยังคงขายได้นักเรียน จะทำเหมือนเดิม แต่ถ้าขายไม่ดีบางกลุ่มลดปริมาณสินค้าขายลง บางกลุ่มหยุดดำเนินการระยะ หนึ่งแล้วหาสินค้าอื่นมาขาย บางกลุ่มหยุดดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้ง ๆ ที่เวลาขายจะขายได้ดี ขายไม่ทัน นักเรียนจะขายเมื่อสมาชิกในกลุ่มมี เวลาว่างตรงกัน นักเรียนให้เหตุผลว่า "ถ้ามี เวลาว่างไม่ตรงกันทำไม่ได้ ขายไม่ทันเตรียมของไม่ทัน" กิจการส่วนใหญ่ได้กำไรโดยเฉลี่ย วันละ 7-15 บาท

โครงการเกี่ยวกับการผลิต ได้แก่ โครงการเพาะปลูก 3 กลุ่ม โครงการ งานฝีมือครอสสติช 1 กลุ่ม โครงการเพาะปลูกดำเนินการในโรงเรียน 2 กลุ่ม ในชุมชน 1 กลุ่ม กลุ่มที่ดำเนินการในโรงเรียนมีสมาชิก 17 คน นักเรียนใช้เวลาหาสถานที่ทำแปลง เพาะปลูกนาน เนื่องจากโรงเรียนไม่อนุมัติใช้สถานที่โรงเรียนดำเนินการตั้งได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อได้สถานที่แล้ว ก็เกี่ยงกันทำงานไม่รับผิดชอบ การเพาะปลูกไม่ได้ผล ครูจึงให้แบ่งกลุ่มย่อย คำขายกลุ่มละ 1 วัน/สัปดาห์ แต่ก็พบปัญหาเช่นเดิม ส่วนกลุ่มเพาะปลูกในหมู่บ้าน นักเรียนขอแบ่งที่จากผู้ปกครองซึ่งกำลังปลูกแฝง โดยขอแยกออกมาดูแลเอง 1 แปลงเป็นของกิจการ สมาชิกในกลุ่มไม่รับผิดชอบไปดูแลเลย นักเรียนเจ้าของบ้านและผู้ปกครองจึงช่วยกันดูแลส่วนใหญ่ ครูที่ปรึกษาติดตามการดำเนินการโดยสอบถามจากนักเรียนในโรงเรียนเท่านั้นเวลาที่เหลือ ครูที่ปรึกษาหาซื้อสินค้าต่าง ๆ จากชาวบ้านมาให้นักเรียนขายเสริมรายได้ 1-2 ครั้ง ก่อนสิ้นภาคเรียน

ส่วนโครงการงานฝีมือครอบครัวขึ้นสมาชิกเป็นนักเรียนหญิงม.2 ทั้งหมด ครั้งแรกตั้งใจกู้เงินโรงเรียนทำปลอกหมอนขายในงานวันอาชีพมัธยมสระบุรี ซึ่งจัดปีละครั้ง แต่ระหว่างรอเงินกู้ ครูจึงให้นักเรียนเปลี่ยนมาขายขนมลงทุนคนละ 10 บาท ครูฝากนักเรียนที่บ้านอยู่ใกล้แหล่งทำขนม รับของมาให้ขาย บางครั้งครูช่วยขาย ให้คำแนะนำและสอนวิธีขาย

โครงการเกี่ยวกับการผลิตที่เกิดขึ้นจึงเห็นได้ว่า นักเรียนเปลี่ยนไปสู่อาชีพค้าขายเกือบทั้งหมดโดยครูมีส่วนร่วมให้แนวคิด และร่วมดำเนินการ ดังนั้นลักษณะกิจกรรมค้าขายสามารถแบ่งออกได้ 4 ลักษณะคือ

1. กิจกรรมร้อยละ 60 ครูที่ปรึกษามีส่วนร่วมคิด ชักจูงนักเรียนทำในสิ่งที่ครูถนัดช่วยเหลือนักเรียนได้ ส่วนกิจกรรมประเภทการผลิตที่เปลี่ยนมาค้าขาย ครูต้องการแก้ปัญหาให้นักเรียนเริ่มดำเนินการช้า นักเรียนคิดกิจกรรมแล้วทำไม่ได้ ครูติดตามการดำเนินการไม่สะดวก พบอุปสรรควัตถุดิบ อุปกรณ์ไม่พร้อม เวลาสถานที่ไม่เอื้ออำนวย นักเรียนมีข้อจำกัดเกี่ยงกันทำงาน ขาดความรับผิดชอบ ครูส่วนใหญ่มีส่วนช่วยซื้อ ช่วยหาสินค้าจากแหล่งผลิตต่าง ๆ หรือแนะนำนักเรียนไปติดต่อซื้อสินค้ามาขาย

2. กิจกรรมร้อยละ 20 นักเรียนคิดกิจกรรมเอง ดำเนินการเอง ครูติดตามให้คำปรึกษาแนะนำ แก้ปัญหาและลดข้อจำกัดนักเรียนบางอย่าง เช่น ให้สถานที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ของกิจการ ช่วยซื้อของให้บางวัน แนะนำจังหวะเวลาที่ควรขายของได้ดี ขายได้มาก และช่วยขายในบางครั้งก็ของเหลือมาก

3. กิจกรรมร้อยละ 10 นักเรียนทำกิจกรรมเดิมซ้ำกับปีที่แล้ว แต่สมาชิกในกลุ่มลดลง นักเรียนส่วนหนึ่งแยกไปตั้งกลุ่มใหม่

4. กิจกรรมร้อยละ 5 ครูบริหารและทำกิจกรรมเป็นตัวอย่าง จัดการทุกขั้นตอน ครูเข้าช่วย เข้าเสริมการทำทุกครั้งเมื่อว่างจากงานสอน และทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อลดข้อจำกัดนักเรียนเตรียมของขายไม่ทัน ป้องกันของมีเหลือ

โครงการงานบริการมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มดนตรีอิสระเพื่อการศึกษา กลุ่มบริการอาหารกลางวัน (ทำความสะอาด) และกลุ่มบริการทำความสะอาดเคลื่อนที่อธิบายรายละเอียดดังนี้

กลุ่มดนตรีอิสระเพื่อการศึกษา นักเรียนทุกคนมีพื้นฐานเล่นดนตรีไทยตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษา เมื่อกิจการติดต่อครูดนตรีไทยเป็นครูที่ปรึกษาแล้ว ครูเป็นผู้วางแผน และภาคเรียนนี้เน้นนักเรียนทำงานประชาสัมพันธ์กิจกรรมตามหมู่บ้าน และครูช่วยประชาสัมพันธ์ผู้ปกครองนักเรียนทุกครั้งเมื่อมีโอกาส

กลุ่มบริการอาหารกลางวัน (ทำความสะอาด) เป็นนักเรียนหญิงชั้นม.2 ทั้งหมด กิจกรรมเกิดจากครูที่ปรึกษาซึ่งรับผิดชอบงานในโครงการอาหารกลางวัน ปกติจ่ายวันละ 10 บาท จ้างนักเรียนช่วยล้างอุปกรณ์เครื่องครัวเป็นประจำอยู่แล้ว ครูจึงแนะนำนักเรียนหากกลุ่มมาทำโครงการนี้โดยครูรับเป็นที่ปรึกษา และมอบหัวหน้ากลุ่มทำตารางสำรวจการทำงานของสมาชิกรายบุคคลเพื่อเฉลี่ยเงินปันผลและสรุปผลการดำเนินการปลายภาคเรียน นักเรียนได้เงินปันผลเฉลี่ยคนละ 45 บาท

กลุ่มทำความสะอาดเคลื่อนที่ มีสมาชิกเป็นนักเรียนชายชั้นม.2 ทั้งหมด กิจการเกิดจากนักเรียนส่วนหนึ่งไม่มีกลุ่ม ไม่ชอบอาชีพค้าขาย ครูจึงช่วยคิดโครงการทำความสะอาดเคลื่อนที่ วางแผนจะฝึกนักเรียนที่บ้านพักครูสัปดาห์ละ 1 วัน และจ่ายค่าจ้าง คนละ 50 บาท/เดือน ครูกำหนดให้นักเรียนทำงานบ้านหน้าที่ประจำคนละ 1 อย่าง แต่ละหน้าที่ครูต้องการ

สอนนักเรียนในรายละเอียด ความปราณีตการทำงานแต่ครูก็สามารถฝึกนักเรียนทำงานได้เท่าที่
ครูที่ปรึกษาเคยติดต่อชาวบ้านขอให้นักเรียนไปฝึกงาน แต่ได้รับการปฏิเสธ ครูส่วนใหญ่เห็นว่า
โครงการนี้ไม่เหมาะกับสภาพชนบท

กิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมค้าขาย แม้แต่โครงการเกี่ยวกับการผลิต
ยังเปลี่ยนเป็นกิจกรรมค้าขาย โครงการส่วนใหญ่จำนวนสมาชิกเท่าเดิม นักเรียนส่วนใหญ่ขาย
2-3 วัน/สัปดาห์ บางกลุ่มดำเนินการ 2-3 ครั้ง ติดต่อกันจึงหยุดกิจการ บางก็ได้กำไร บางก็
ขาดทุนเล็ก ๆ น้อย ๆ บางก็ลดปริมาณสินค้า บางก็เปลี่ยนสินค้าใหม่ไปเรื่อย ๆ นักเรียนที่หยุด
กิจการนาน ครูจะติดตามกระตุ้นนักเรียนให้เริ่มดำเนินการใหม่เป็นระยะ ๆ ส่วนโครงการงาน
บริการนั้นส่วนใหญ่เกิดจากครูช่วยคิดโครงการ และนักเรียนต้องการหลีกเลี่ยงอาชีพค้าขาย
กิจกรรมทุก ๆ ลักษณะดังกล่าวประสบปัญหาคล้ายกันคือ นักเรียนขาดความรับผิดชอบ การ
ดำเนินการภาคปฏิบัติ การหยุดทำ และเลิกกิจการ เห็นไม่ชัดเจนเพราะกิจการค้าขายใน
โรงเรียนมีมาก นักเรียนส่วนใหญ่ขายไม่ประจำ บางกิจการครูให้ลองทำไปเรื่อย ๆ ขายไม่ดี
ค่อยเปลี่ยน บางกิจการครูให้หยุดทำ ลองหาสินค้าอื่นมาขาย บางกิจการครูทำหน้าที่หาสินค้า
ต่าง ๆ มาให้ขาย การดำเนินกิจกรรมในโรงเรียนจึงเกิดจากความพร้อมของกลุ่มเป็นหลัก
การกระตุ้นติดตามของครูเป็นหลัก

3. ผลการดำเนินการ

ก. ผลการดำเนินการระดับครู

ผู้บริหาร มอบครูรับหลักการณ์นโยบายโครงการอาชีพอิสระ บริหารโครงการตาม
แนวทางในเอกสารคู่มือการบริหาร ครูหัวหน้าโครงการประชุมครู กระตุ้นติดตามและดำเนิน
การตามขั้นตอนเป็นระยะ ๆ ครูส่วนใหญ่รวมทั้งคณะกรรมการดำเนินงานมีความคิดเห็นว่า ครู
หัวหน้าโครงการเป็นครูคนเดียวที่เข้าประชุมสัมมนารับนโยบายโครงการอาชีพอิสระจากกรม
พร้อมกับครูใหญ่ เข้าใจโครงการนี้ดีที่สุด แต่พบว่าครูหัวหน้าโครงการไม่สามารถให้คำปรึกษา
ในการดำเนินการที่ชัดเจนแก่ครูได้ ดังนั้นการดำเนินโครงการภาคปฏิบัติ คณะกรรมการดำเนิน

งาน ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ และนักเรียนส่วนหนึ่ง จึงขอคำแนะนำและปรึกษาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ส่งสุขในฐานะเป็นเลขานุการของโครงการอาชีพอิสระ และเป็นหัวหน้าคณะทำเอกสารคู่มือโครงการฯ อาจารย์มีความน่าเชื่อถือในบุคลิกลักษณะการทำงาน และมีผลงานการศึกษาอาชีพในโรงเรียน มีประสบการณ์ส่งเสริมการศึกษาอาชีพมาพร้อม ๆ กับครูหัวหน้าโครงการ ในโครงการนี้อาจารย์ร่วมกำหนดหลักการณ์นโยบายและร่วมเขียนโครงการอาชีพอิสระระดับโรงเรียน ร่วมศึกษาเอกสารและแบบฟอร์มต่าง ๆ กับกรรมการดำเนินงานที่ถนัดงานด้านบัญชี เพื่อเตรียมประชุมครูทำความเข้าใจเอกสารการทำบัญชีแบบง่าย เพื่อเป็นเอกสารประกอบการดำเนินการภาคปฏิบัติ และอาจารย์เป็นผู้บันทึกการประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินโครงการมอบครูหัวหน้าโครงการเสนอผู้บริหารต่อไป

ครูคนหนึ่งเป็นครูฝ่ายวิชาการโรงเรียนให้เหตุผลเกี่ยวกับโครงการที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นโครงการค้าขายว่า

"ปีแรกเด็กเห็นภาพค้าขาย เห็นเงิน 50 บาท บรรลุ ครูหัวหน้าโครงการทำโครงการลักษณะนี้มาแล้ว 2 ปี ปีนี้เป็นปีที่ 3 ทำงานชักช้าไม่ก้าวหน้าต้องคอยชี้โครงการนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทบต่อการเรียนแต่ยังเห็นไม่ชัด เช่น การพูดคุยเด็กแตกความสามัคคี ไม่เข้าใจกันในกลุ่ม ครูที่ปรึกษามีส่วนคาดหวังว่าเด็กทำ/ไม่ทำส่วนลึกใจเด็กเห็นสีหน้าครูแล้วเป็นทุกข์"

ครูคนหนึ่งให้ความเห็นเกี่ยวกับครูหัวหน้าโครงการว่า

"ผมว่าครูหัวหน้าโครงการ Power ไม่พอในการสร้างความเชื่อถือการทำงาน การทำงานยังไม่มีระบบ ทำงานล้มเหลวตั้งแต่เริ่มประชุม เอกสารไม่พร้อม ไม่ได้เตรียมการล่วงหน้า ทำให้เสียเวลาเสียศรัทธามาก ไม่ใส่ใจติดตามเตรียมงานเป็นระยะ ผมว่าเขาไม่สนใจ ไม่ถนัดงานที่ทำ ดูอย่างงานเกษตรเขาเป็นครูเกษตร เรือนเพาะชำปล่อยให้รกร้างผุพัง ไร่นาสวนผสมก็มี แต่ไม่เห็นผลงาน"

อาจารย์ใหญ่ให้ทัศนะเกี่ยวกับการมอบครูหัวหน้า โครงการรับผิดชอบประสานงาน
โครงการนี้ว่า

“ครูหัวหน้าโครงการเป็นครูวิชาชีพคนเดียวที่โรงเรียนมีอยู่ เป็นลูกน้องครูเก่า
ซึ่งมีผลงานการศึกษาอาชีพ เคยทำงานร่วมกันมา ครูหัวหน้าโครงการมีความพร้อม
หลายอย่าง มีความใฝ่ดี เสนองงานดี แต่ทำแล้วมักติดปัญหา กระบวนการทำงาน
ราชการยังช้า ในบางอย่างยังไม่ชัดเจน กิจกรรมไม่ออกนอกโรงเรียนเพราะตมมี
ภาระครอบครัวยุ่งได้สมาชิกครอบครัวคนใหม่”

ข. ผลการดำเนินการระดับนักเรียน

ครูทุกคนในโรงเรียนรับรู้วิธีบริหารการทำงานที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด
ผู้บริหารให้การรายงานชี้แจงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหาร อีกทั้งวิธีการบริหารงานทั่วไป
โรงเรียนนิยมการกระจายทุกงานให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ส่งผลต่อการสนับสนุนกิจกรรมอาชีพ
อิสระโดยครูส่วนใหญ่วางเป้าหมายว่าต้องให้นักเรียนดำเนินโครงการภาคปฏิบัติ มีผลกำไร เป็น
ตัวเงินบ้าง ครูเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านมามีความต้องการรายงานผลการดำเนินงานได้ในระดับหนึ่ง ส่งผล
ให้การสนับสนุนกิจกรรมภาคปฏิบัติบนข้อจำกัดของเวลาที่ใช้เวลาส่วนใหญ่สร้างความรู้ความ
เข้าใจนโยบายแนวปฏิบัติ กิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ครูจึงมีส่วนช่วยคิด ปรับแนวทางกิจกรรม
นักเรียนและช่วยหาสินค้ามาให้นักเรียนขายจำกัดเฉพาะสถานที่ดำเนินกิจการและตลาดใน
โรงเรียน เพื่อความสะดวกในการกระตุ้น ติดตาม และดูแลนักเรียนทำกิจกรรมให้อยู่ในสายตา
ครู นอกจากนี้ครูยังมีส่วนช่วยปรับโครงการเกี่ยวกับการผลิตมาสู่อาชีพค้าขาย เนื่องจากโรงเรียน
ไม่อนุญาตให้นักเรียนใช้พื้นที่ในโรงเรียนดำเนินกิจการ เพราะอยู่ในระหว่างกำหนดพื้นที่ทำถนน
และสร้างอาคารเรียน ประสบการณ์ส่งเสริมโครงการหารายได้ ครูรับรู้ว่าอาชีพเกี่ยวกับการ
เกษตรต้องใช้เวลาดูแลรักษาจึงจะเห็นผล ส่วนอาชีพค้าขายจบในตัวไม่ต้องต่อเนื่องผูกพันและ
เห็นผลกำไรเป็นเงินเร็ว ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานเน้นครูลดขั้นตอน
การผลิต ให้อิสระนักเรียนรวมกลุ่มคิดกิจกรรมอาชีพบนความสนใจ ซึ่งเป็นการให้อิสระในกรอบ
ของประสบการณ์เดิมของครูที่บ่งชี้ปัญหาการมีตลาดในโรงเรียนจำกัดและครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่

ไม่มีเวลาให้คำปรึกษานักเรียน การเกิดขึ้นของกิจกรรมอาชีพในการดูแลของครู ทำให้นักเรียน ทำกิจกรรมเพื่อสนองนโยบายโรงเรียน สนองความต้องการของครู โดยครูเป็นผู้กำหนดแนวทาง และทิศทางให้ การที่กิจการไม่ได้เกิดขึ้นโดยอิสระบนความคิดและความต้องการของนักเรียนนี้เองมีส่วนทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้น เกี่ยวกันทำงาน การดำเนินกิจกรรมอาชีพอิสระของนักเรียน แม้นักเรียนจะรับนโยบายแนวปฏิบัติดำเนินโครงการ ได้รับความรู้เรื่องการประกอบการ แต่ความรู้ที่ได้รับกับการปฏิบัติยังแยกเป็นคนละส่วน นักเรียนไม่ได้รับการกระตุ้นให้ปรับความรู้มาใช้ในภาคปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ ชุมชนและห้องสมุดไม่ได้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเลือกกิจกรรมอาชีพ ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้น วิธิดำเนินการและปัญหาการดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นในภาคเรียนที่ 1/2534 จึงคล้าย ๆ กับสภาพกิจกรรมโครงการหารายได้ที่ผ่านมา แตกต่างกันเพียงเน้นการทำเอกสารหลักฐานเพิ่มขึ้น สังเกตได้จากลักษณะการรวมกลุ่ม ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้น การใช้เงินทุนดำเนินการ แม้โรงเรียนจะมีเงิน 70,000 บาทเป็นทุนให้นักเรียนกู้ดำเนินการแต่ก็มีกลุ่มสนใจกู้เงินน้อยมาก ลักษณะอาชีพส่วนใหญ่ยังคงเป็นอาชีพค้าขาย และนักเรียนรวมกลุ่มเพียงเพื่อให้มีกลุ่มสังกัดตามนโยบายโรงเรียน แต่นักเรียนไม่พยายามพัฒนาให้เกิดการปฏิบัติ กิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากการกระตุ้นของครูที่ปรึกษาขนาดของกิจการไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนสมาชิกในกลุ่ม ทั้งนี้ขนาดของกิจการขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของตลาด และลูกค้าในโรงเรียน แต่สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมทำกิจกรรมพร้อม ๆ กันทำให้เกิดแรงงานแอบแฝงเกิดความเบื่อบ่น กังวลงานกันทำ และทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าไม่มีเวลา นักเรียนจะดำเนินกิจกรรมเมื่อทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในกลุ่มมีเวลาว่างตรงกันเท่านั้น ดังนั้นกิจการส่วนใหญ่หยุดดำเนินการเป็นระยะ ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่านักเรียนไม่มีเวลา แม้การดำเนินกิจการของนักเรียนบางกลุ่มจะมีลูกค้ามาอุดหนุนมาก ขายสินค้าหมดทุกครั้ง บางกิจการทำไม่ทันลูกค้าสั่ง เช่น กิจการส้มตำ นักเรียนก็ไม่เกิดแรงจูงใจทำกิจกรรมสม่ำเสมอ กิจกรรมอาชีพอิสระจึงดำเนินการได้บนความร่วมมือของกลุ่มที่มีครูที่ปรึกษาคอยกระตุ้นติดตามเป็นหลัก

ครูส่วนใหญ่พบว่า นักเรียนไม่กระตือรือร้นส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหลายระดับชั้นอยู่กลุ่มเดียวกัน ถ้านี้ทำกิจกรรมกับน้อง ม.3 จะเอาเปรียบรุ่นน้องไม่ทำ แต่ต้องการส่วนแบ่งกำไร เลยให้

ม.1 แยกออกมาทำ ม.3 ไม่อยากทำอาจเป็นเพราะ ประสบการณ์ปีก่อนเด็กเบื้อ เด็กของเราไม่จนจริง 1 ใน 3 มีเงินกินขนมและส่วนใหญ่ไม่รู้จะทำไปทำไม พวกไม่ทำปีนี้ส่วนใหญ่คือกลุ่มม. 3

กิจการที่เริ่มดำเนินการช้า ส่วนหนึ่งมีสาเหตุเกิดจากครูที่ปรึกษา เพราะต้องใช้เวลาเปลี่ยนความคิดเด็กให้ทำในสิ่งที่ครูถนัด และติดตามการดำเนินการได้ ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินการต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะครูเป็นผู้จัดดำเนินการ และมีส่วนบริหารโครงการตั้งแต่เริ่มต้น

สภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้นก่อนเปิดภาคเรียน 1 เดือน กิจการส่วนใหญ่ดำเนินการในห้องเรียน นักเรียนชื่อ-ชาย และกินขนมไม่เป็นเวลา ครูส่วนใหญ่รับรู้และครูส่วนหนึ่งเห็นว่า เป็นสภาพการณ์เป็นปัญหากระทบกระเทือนต่อการเรียนการสอน ต้องการให้นักเรียนลงมาชายของข้างล่าง โรงเรียนจัดโต๊ะให้ชายอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ครูหัวหน้าโครงการนำปัญหานี้เสนอในที่ประชุมขอความคิดเห็นครูแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ครูส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการขายของเป็นที่ให้เหตุผลว่า ของบางอย่างไม่เหมาะสมต้องวิ่งขาย มีการเสนอประเด็นจัดเวลาให้นักเรียนเตรียมขาย ที่ประชุมมีมติไม่เห็นด้วย และต้องการให้ครูผู้สอนเข้มงวดเด็กชายและกินให้เป็นเวลา เน้นนักเรียนให้รักษาระเบียบวินัยโรงเรียน

สรุปการดำเนินการของโรงเรียนเมษามป้อมวิทยา

ผู้บริหารเป็นผู้วางแผน กำหนดนโยบาย เป้าหมาย วิธีดำเนินการในระดับหนึ่ง แล้วประชุมครูมอบนโยบาย และมอบครูหัวหน้าโครงการ คณะกรรมการดำเนินงานดำเนินการแบบเบ็ดเสร็จขยายผลสู่ระดับนักเรียนและผู้ปกครอง ครูหัวหน้าโครงการทำหน้าที่วางแผนประสานงานและดำเนินการส่วนคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมตามที่ครูหัวหน้าโครงการมอบหมาย เนื่องจากครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นครูวิชาชีพและเป็นที่ปรึกษากลุ่มหารายได้ 3 กลุ่มและทำโครงการอาชีพหารายได้ระหว่างเรียนให้ครูทั่วไปพบเห็นมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 จนปัจจุบันทำให้ครูบางคนเข้าใจว่า

ตนมินหน้าที่ประสานงานให้นักเรียนมีกลุ่มเท่านั้น ส่วนการดำเนินการและการติดตามนักเรียนเป็นหน้าที่ของครูวิชาชีพ ครูหัวหน้าโครงการเตรียมความพร้อมนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เขียนโครงการกันเอง กำหนดชื่อครูที่ปรึกษา โดยไม่ได้แจ้งครูที่ปรึกษาทราบ และขยายผลกิจกรรมภาคปฏิบัติสู่ชุมชน โดยครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนรับรู้ การดำเนินกิจกรรมอาชีพอิสระของนักเรียนส่วนใหญ่ ในชุมชนจึงขาดการประสานงาน การติดตามดูแลให้คำแนะนำของครูที่ปรึกษา อีกทั้งการที่ครูหัวหน้าโครงการไม่ประสบความสำเร็จในการเชิญผู้ประกอบการมาทำความเข้าใจสนับสนุนโครงการในระดับหนึ่ง มีส่วนทำให้ผู้ประกอบการสนับสนุนกิจกรรมอาชีพอิสระตามความเข้าใจนักเรียน การที่ครูหัวหน้าโครงการเป็นหลักในการเตรียมความพร้อมครู-นักเรียนตั้งแต่เริ่มต้น ขณะเดียวกันต้องทำงานสอนและเป็นหัวหน้างานหลายกิจกรรม หลายหน้าที่ตามลักษณะโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก ทำให้การเตรียมงาน ไม่ทันต่อการขยายผล ภาคปฏิบัติของนักเรียน ลักษณะกิจกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพปัจจัยแวดล้อม ตามประสบการณ์เดิม ตามความรู้ความเข้าใจ และศักยภาพของนักเรียนที่มีอยู่เป็นหลัก ทำให้ขนาดกิจการ ความต้องการกู้เงิน ลักษณะกิจการเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่ครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานกำลังให้ความสำคัญกับการพิจารณาเอกสารหลักฐาน การจัดสรรจำนวนเงินที่นักเรียนต้องการกู้ให้สอดคล้องกับเงิน 70,000 บาท ที่กำลังจะได้รับและวางแผนจะประชุมครูที่ปรึกษาทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติสนับสนุนโครงการ นักเรียนโรงเรียนมะขามบัวมวิทยาสอน โครงการร้อยละ 90 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดคิดเป็นจำนวน 87 โครงการ จำแนกเป็นโครงการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 45 โครงการเพาะปลูกร้อยละ 26 และโครงการค้าขายร้อยละ 24 โครงการส่วนใหญ่มีนักเรียนเฉลี่ยกลุ่มละ 3-5 คน นักเรียนส่วนใหญ่ร่วมกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนบ้านใกล้กันทำกิจกรรมในชุมชน โครงการร้อยละ 60 มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนกำหนดครูประจำชั้นเป็นครูที่ปรึกษาโครงการร้อยละ 40 ไม่มีครูที่ปรึกษา โครงการร้อยละ 20 ครูที่ปรึกษารับรู้และมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาบ้าง แต่ไม่มั่นใจบทบาทตนในการสนับสนุนโครงการ ภายหลังการรับนโยบายแนวปฏิบัติดำเนินโครงการอาชีพอิสระแล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มดำเนินโครงการไม่พร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลง ความพร้อม การวางแผนของนักเรียนแต่ละกลุ่มและข้อจำกัดที่แตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรมอาชีพ

กิจกรรมอาชีพที่เกิดขึ้น แม้จะประสบความสำเร็จบ้าง ขาดทุนบ้าง บางกลุ่มยังไม่เริ่มดำเนินการ บางกลุ่มกำลังดำเนินการ บางกลุ่มเปลี่ยนกิจการ บางกลุ่มแบ่งผลกำไรแล้ว และบางกลุ่มเลิกกิจการแล้ว ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งครูหัวหน้าโครงการต้องการให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยความสมัครใจของนักเรียนแต่ละกลุ่มให้พัฒนาขึ้นบนความร่วมมือที่แต่ละกลุ่มมีแตกต่างกันตามธรรมชาติ ยึดหลักการที่ว่า "ได้ทำหน้าที่ให้หลักการณ์นโยบายแนวปฏิบัติแก่นักเรียนไปแล้ว" ไม่ต้องการให้กิจกรรมเกิดขึ้น แบบไฟไหม้ฟางคือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันแล้ว เลิกกิจการ กิจการที่เกิดขึ้นบนความร่วมมือที่แตกต่างกันของนักเรียนนี้เอง ทำให้กิจกรรมอาชีพอิสระที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งในโรงเรียนโดยเฉพาะกิจการค้าขาย ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า นักเรียนหมุนเวียนเปลี่ยนกันนำสินค้ามาขายในโรงเรียน บนความสะดวก ความพร้อมของแต่ละกลุ่ม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการนำสินค้าที่มีในชุมชน ที่ชุมชนผลิตเองได้มาขายเป็นหลัก แต่ละวันจะมีกลุ่มค้าขายประมาณ 3-5 กลุ่ม นำสินค้ามาขายแตกต่างกัน จำนวนสินค้าที่นำมาขายไม่มากเหมาะสมกับสภาพและกำลังความสามารถของนักเรียน โดยไม่ได้มีผลกระทบต่อการศึกษา แต่การที่ครูปล่อยนักเรียนพักกลางวันไม่ตรงเวลามีผลกระทบต่อกิจการบ้าง คือ สินค้าขายไม่หมด นักเรียนแก้ปัญหาโดยนำสินค้าที่เหลือขายเวลาหลังเลิกเรียน ขณะนักเรียนส่วนใหญ่รอรถโดยสารประจำมารับกลับบ้าน กิจกรรมอาชีพอิสระที่เกิดขึ้นในโรงเรียนมีส่วนกระตุ้นนักเรียนที่ยังไม่เริ่มดำเนินการให้รับผิดชอบ และเริ่มดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้เร็วขึ้น บนข้อกำหนดกติกาการทำโครงการนี้ที่ว่า "นักเรียนทุกคนที่ขอยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ต้องทำกิจกรรมให้ได้ผลกำไรเฉลี่ยคนละ 50 บาท/ปี" กลุ่มอาชีพอิสระค้าขายในโรงเรียนมีส่วนกระตุ้นกลุ่มอาชีพอิสระที่วางแผนดำเนินการนอกโรงเรียนในชุมชนได้เร่งเตรียมความพร้อมและดำเนินการได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้กลุ่มอาชีพค้าขายยังมีส่วนชักจูงกลุ่มอาชีพเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ บางกลุ่มที่ประสบปัญหาต่าง ๆ และยังหาเงินได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดได้ทดลองหันมาทำอาชีพค้าขายดูบ้าง

สรุปการดำเนินการของโรงเรียนพระมงกุฎวิทยาลัย

โรงเรียนเตรียมความพร้อมครู-นักเรียนตามประสบการณ์เดิมในระดับหนึ่งก่อน ผู้บริหารและครูหัวหน้าโครงการจะเข้าประชุมสัมมนารับนโยบายแนวปฏิบัติการส่งเสริมโครงการ อาชีวอิสระจากกรม เมื่อโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและคณะกรรมการส่งเสริม กิจกรรมเฉพาะกิจเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการดังกล่าวดำเนินการต่อได้ทันที ผู้บริหารกำหนด นโยบายเป้าหมายสนับสนุนโครงการอาชีวอิสระ ภาคเรียนที่ 1/2534 เน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจโครงการอาชีวอิสระและการประกอบการแก่ครู-นักเรียน ครูหัวหน้าโครงการทำ หน้าที่รับคำสั่งจากผู้บริหารแล้วถ่ายทอดสู่คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อเตรียมงานและประสาน งานครูที่ปรึกษาขยายผลสู่ระดับนักเรียนอย่างเป็นระบบขั้นตอนโดยใช้คาบหารายได้ 1 คาบ/ สัปดาห์ โรงเรียนกำหนดให้ครูประจำชั้นรับผิดชอบให้ความรู้การประกอบการแก่นักเรียน ครูหัวหน้าโครงการประสานงานวิทยาลัยการอาชีวสละบุรีจัดอาชีวอิสระพร้อมครูที่ปรึกษาให้ นักเรียนที่ไม่มีกลุ่มเลือกเข้ากลุ่มตามความสนใจ เพื่อโรงเรียนสามารถรายงานผลการดำเนิน กิจกรรมอาชีวอิสระแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ในระดับหนึ่งภายในเดือนสิงหาคม กิจกรรมอาชีว อิสระที่เกิดขึ้นมีทั้งหมด 28 กลุ่ม มีครูที่ปรึกษา 24 กลุ่ม ศูนย์ฝึกวิชาชีพจัดกิจกรรมให้นักเรียน เข้ากลุ่ม 6 กลุ่มแต่ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการในภาคการศึกษาปี นี้ โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการ คำขายมีจำนวน 19 กลุ่ม โครงการเกี่ยวกับการผลิต 6 กลุ่ม และโครงการงานบริการ 3 กลุ่ม ครูส่วนใหญ่รับเป็นที่ปรึกษาตามนโยบายคนละ 1 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ 2-17 คน กลุ่มมีสมาชิก 2-5 คน มี 10 กลุ่ม สมาชิก 6-9 คน มี 13 กลุ่ม และ สมาชิก 10 คนขึ้นไป มี 5 กลุ่ม กลุ่มขนาดใหญ่สมาชิก 10 คนขึ้นไปประกอบด้วย นักเรียน หลายระดับชั้น เจื่อนไขการรวมกลุ่ม การกำหนดกิจกรรมอาชีวไม่ซ้ำกัน การกำหนดครูที่ปรึกษา คนละ 1 กลุ่ม การเสนอครูลดความยุ่งยากกระบวนการผลิต เจื่อนไขต่าง ๆ ดังกล่าว กำหนด ขึ้นจากประสบการณ์สนับสนุนโครงการหารายได้ปี 2533 บนข้อจำกัดบุคลากรและทรัพยากรใน โรงเรียน ซึ่งครูหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินการคาดหวังว่า เจื่อนไขต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถลดข้อจำกัดป้องกันปัญหา แก้ปัญหาและสามารถสนับสนุนกิจกรรมได้มากขึ้น เนื่องจากภาคการศึกษาปีโรงเรียนใช้เวลามากกับการสร้างความรู้ความเข้าใจในระยะเริ่มต้น

ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ต้องการกระตุ้นนักเรียนใช้เวลาที่เหลือเริ่มกิจกรรมภาคปฏิบัติมีรายได้น่า
เพื่อสามารถรายงานผลแก่คณะกรรมการดำเนินงานได้ในระดับหนึ่งเมื่อสิ้นภาคเรียนที่ 1/2534
ดังนั้นกลุ่มที่เริ่มดำเนินการช้า กลุ่มที่ไม่กระตือรือร้น และกลุ่มที่มีปัญหาอุปสรรค เมื่อเริ่มดำเนินการ
ครูที่ปรึกษาจะมีบทบาทอย่างมากในการช่วยคิด ช่วยตัดสินใจ แก้ปัญหา และช่วยเหลือ
อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในระดับหนึ่ง บางกลุ่มครูที่ปรึกษาทำหน้าที่ช่วยซื้อ ช่วยหาของมา
ให้ขาย ช่วยแบ่งเวร แบ่งหน้าที่ขาย กำหนดวันขายและกระตุ้นนักเรียนขายของ ช่วงจังหวะที่
ไม่ใช่กิจกรรมการเรียนการสอน กล่าวโดยสรุป ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่พยายามมีส่วนร่วม ลดกระ
บวนการขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาและข้อจำกัดของนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนสามารถทำหน้าที่
ขายของในโรงเรียนได้ ผู้วิจัยพบว่า การเริ่มกิจการของนักเรียนส่วนใหญ่เกิดจากครูที่ปรึกษา
ทำหน้าที่กระตุ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเดิมที่เคยทำกิจการค้าขายเมื่อปีการศึกษา 2533
สามารถเริ่มดำเนินการได้ทันทีที่ครูที่ปรึกษา กระตุ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าปริมาณสินค้า
ที่ขาย ชนิดสินค้าที่ขาย การเลิกกิจการ-การเริ่มต้นใหม่ขึ้นอยู่กับจำนวนลูกค้าและความต้อง
การของตลาดในโรงเรียนเป็นหลัก แต่ละกลุ่มมีขนาดไม่สัมพันธ์กับปริมาณสินค้าที่จะขาย การ
ดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งสมาชิกในกลุ่มต้องมีเวลาว่างทำกิจกรรมพร้อม ๆ กัน ช่วยเหลือกัน
ทำให้ปัญหาแต่ละกลุ่มที่เกิดขึ้นคล้าย ๆ กัน คือ นักเรียนเบียดเบียนงานกันทำ มีเวลาว่างไม่
พร้อมกันดำเนินการไม่ได้ ลักษณะอาชีพค้าขาย เริ่มต้นและเลิกดำเนินการได้ทันทีไม่ผูกพันต่อ
เนื่องยาวนาน การขายแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับปริมาณของที่จะขาย กิจการค้าขาย แต่ละกลุ่ม
จึงเห็นความต่อเนื่องไม่ชัดเจน และการซื้อขายสินค้าในโรงเรียนเห็นไม่ชัดเจน เนื่องจาก
นักเรียนซื้อ-ขายกันเองในกลุ่มเพื่อนในห้องเรียน ห้องข้างเคียงในระดับเดียวกันตึกเดียวกัน
และนักเรียนแอบซื้อ แอบขาย แอบรับประทานขนมในห้องเรียนระหว่างเวลาเรียน ระหว่าง
เปลี่ยนคาบเรียน จนเป็นปัญหาแก่ครูผู้สอน ต้องนำปัญหาดังกล่าวเข้าพิจารณาในที่ประชุม ครู
ร่วมกันพิจารณาเพื่อหาทางออกและหาแนวทางแก้ปัญหา ลักษณะการค้าขายที่เกิดขึ้นดังกล่าว
นักเรียนและครูส่วนหนึ่งให้เหตุผลคล้ายกันว่า นักเรียนอายุไม่กล้านำสินค้าลงมาขายข้างล่าง
คนซื้อกับคนขายมีการนัดกันล่วงหน้า และรู้กันเองว่าใครนำสินค้าอะไรมาขายในวันนั้น เมื่อต้อง
การจะไปติดต่อซื้อ-ขายกันเอง แต่ละกิจการสินค้าที่ขายมีไม่มากจึงขายกันเองได้หมดไม่ต้องนำ
ลงมาขายข้างล่าง ส่วนโครงการอาชีพบริการประสบปัญหาบ้างระยะเริ่มต้น แต่ครูที่ปรึกษาเป็น

ผู้จัดดำเนินการบริหารและดูแลอย่างใกล้ชิดในฐานะเสมือนนายจ้างเป็นผู้จ่ายค่าจ้างแรงงาน และฝึกงานนักเรียนไปด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงไม่เด่นชัดและเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะในรายละเอียดของคุณภาพงาน ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่ที่มีนักเรียนในความรับผิดชอบเป็นนักเรียนชั้นม.3 ประสบปัญหาคล้าย ๆ กันคือ นักเรียนกลุ่ม ม.3 ส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้น ไม่เริ่มโครงการ บางกลุ่มที่มีนักเรียน ม.3 ร่วมกิจกรรมกับนักเรียนระดับอื่น นักเรียน ม.3 จะแฝงอยู่ในกลุ่ม แต่ไม่มีส่วนร่วมกิจกรรม ครูที่ปรึกษาให้นักเรียน ม.3 แยกกลุ่มออกมาทำกิจการ แต่ก็ไม่เป็นผล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย